

סימני דפוס 66,687

זמר לך לגיל הרך

שירי עונות

ועדת היגוי :

ד"ר יעל שי, מפמ"ר מוזיקה
סימה חדד מה-יפית, מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי

כתיבת החוברת :

ייעוץ מקצועי : ד"ר יעל שי, מפמ"ר מוזיקה

ריכוז צוות כתיבה : יהודית פינקיאל

כתיבה : יהודית פינקיאל, אורי ביתן, ליאת דאום, ציפי כהנוביץ', רבקה לנגזם, חגית מאירס,
עינת פורר, מיכל פרנקל, מיקי תוסיה הכהן

עריכה לשונית : יעל לביא-בליוויס

תיווי שירים : איתמר ארגוב

עיצוב גרפי והבאה לדפוס : יוניגרף בע"מ

הדפסה : מאור ולך

הוצאה לאור : גף פרסומים, משרד החינוך

תקליטור :

ניהול מוזיקלי, הפקה והקלטה : N.M.C – הד ארצי

דברי פתיחה

החוברת שלפנינו, השלישית בסדרת "זמר לך לגיל הרך" מוקדשת לשירי העונות. מטרתה להציג את שירי העונות האיכותיים בפני ילדי הגן, ולטפח את הקשר אל הארץ ואל נופיה.

שירים אלה באים להעשיר את עולמו של הילד הרך בנושא העונות, ובאמצעותם לשלב נושא מרכזי זה בשגרת הגן. תוכני העונות חושפים את הילד למעגל השנה ולעולם אפוף קולות וצלילים. השירים יעודדו את הילדים להשמיע את הקולות הסובבים אותם, לחקות תנועות, ולבטא התרחשויות ותכונותיהן. כל אלה יפתחו סקרנות כלפי עולמם הפרטי ויבנו קשר מתמשך עם הסביבה.

החוברת כוללת 20 שירים, שנבחרו בקפידה רבה על-פי הקריטריונים הבאים: תוכן ערכי, שפה תקינה, גיוון תרבותי, ייצוג של יוצרים מתקופות שונות, קשר בין טקסט-מוסיקה, התאמת השיר ליכולת הקולית של הילדים וביצוע איכותי של השירים.

תודתי המיוחדת לכל השותפים בעשייה החינוכית: לד"ר יעל שי, מפמ"ר מוזיקה, על ההובלה, על הנחישות ועל האמונה בחשיבות טיפוח הזמר העברי בגיל הרך; ליהודית פינקיאל, מדריכה ארצית למוזיקה, על כתיבת החוברת ועל עריכתה; לענת סקילי, מדריכה ארצית לערכים ולמורשת, שקראה והעירה על הפעילויות בחוברת; לצוות הכתיבה, על עבודתו המקצועית; לד"ר אוה ברנד, המכון לאינטגרציה חברתית אוניברסיטת בר-אילן, לאילאיל שרון, לאורי ביתן, לדורית אראל, לליאורה בלוך וחגית מאירס, לציפי כהנוביץ', לשרה זוטא, לרני גולן, ורדה פרי ולשרון רם ממרכז העשרה נורדאו - עיריית נתניה על מתן האישור להשתמש בשירים שהולחנו, עובדו ו/או הוקלטו על-ידם; לליאורה בלוך, לאילאיל קרן ולחגית מאירס על ביצוע השיר "ניצנים נראו בארץ" שהוקלט במיוחד בעבור חוברת זו.

"כמה יפים צלילי הפלא, רוך ומרגוע לי בצלילים שכאלה"

מתוך השיר "מוזיקה" מאת חוסה פדרוני. תרגום: נעמי שמר

סימה חדד מה-יפית

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי

תוכן העניינים

סתיו

..... היורה שמע נא

..... שיר הגשם (גרסה מקוצרת וגרסה מלאה)

..... הרוח

..... אחד מרגבי השדה

..... ברלה צא

חורף

..... אח איזה חורף

..... ילדים ומטרייה

..... מן הבוקר גשם

..... שני עננים

..... פזמון ליקינתון

אביב

..... אביב

..... שיר האביב

..... נצא השדה

..... אור חבצלות

..... ניצנים נראו בארץ

קיץ

..... אחינו הקטן

..... מה יש בקיץ?

..... החופש הגדול

..... בים

..... כמה מים יש בים?

..... ביבליוגרפיה

..... נספחים

סתיו

הַיּוֹרָה שְׁמַע נָא

מילים : משה דפנא
לחן : עמנואל עמירן (פוגצ'וב)
ביצוע : מוזי כהן ויואל לרנר

הַיּוֹרָה, שְׁמַע נָא,

יָרַד מִהַר הַגִּבְעָה,

קוּם וּקְפֹץ מֵעַל עֵינֶיךָ,

וְתִרְקַד עִמָּנוּ כָּאֵן,

הַיּוֹרָה, הַיּוֹרָה, הַיּוֹרָה!

עַץ יִמְחָא כְּפִים

שִׁיחַ בְּמַצְלָתֵינוּ,

וְכִלְנוּ פֶה נֶרֶן

גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם בְּשִׁשׁוֹן!

הַיּוֹרָה, הַיּוֹרָה, הַיּוֹרָה!

משה דפנא (1884-1963)

משורר ישראלי, הראשון שכתב שירי ילדות בעברית והיה גם מחנך. גדל ברוסיה, למד בחדר, בישיבה ובבית-מדרש. בהשפעת הקונגרס הציוני בבזל הצטרף לתנועה הציונית וייסד עם חברים אגודה ללימוד עברית.

עלה לארץ ב-1906. תחילה היה שומר ופועל ברחובות. למד בבית-מדרש למורים, ובמסגרתו לקח חלק ב"מלחמת השפות". היה מורה בגדרה, ברחובות, במקווה ישראל וביפו. הוזמן ללמד במינאפוליס שבמינסוטה בבית-הספר העברי ובסמינר למורים. חזר לישראל ב-1930 ומילא תפקידי ניהול ופיקוח בזרם הכללי, ובמשרד החינוך.

משה דפנא החל לכתוב שירים בעת שלמד בסמינר למורים. שיריו התפרסמו בעיתוני ילדים ונוער וחלקם הועתקו למקראות ולספרי לימוד. בין שיריו הידועים: "אמא יקרה לי"; "היורה"; "למה?" ("הודי חמודי").

עמנואל עמירן (1909 – 1993)

מלחין יליד פולין. עבר למוסקבה עם משפחתו בהיותו כבן 10, שם למד נגינה בפסנתר והפגין משיכה למוזיקה. עם עלייתו לארץ ב-1924, עבד כמורה למוזיקה בבתי-הספר בתל אביב ובגני-ילדים, וכן בסמינר גבעת השלושה ובבתי-המדרש לגנות.

עם הקמת צה"ל מונה כקצין מוזיקה ראשי, והיה בין מקימי תזמורת צה"ל ותזמורת הגדני"ע. בשנת 1949 נתמנה למפקח מרכזי ראשון על החינוך המוזיקלי במשרד החינוך והתרבות. בתפקידו זה פעל בהתמדה לארגן ולשפר את הוראת המוזיקה בגני-ילדים ובבתי-הספר, בקונסרבטוריונים ובאקדמיה למוזיקה.

עמנואל עמירן נחשב כאחד מבני הדור הראשון של המלחינים הארץ-ישראליים. הוא כתב לחנים רבים המותאמים לילדים, כשהשפה העברית וכן יסודות התרבות היהודית היו חלק מן התשתית החינוכית שלו.

על השיר

היורה הוא הגשם הראשון המבשר את בואו של החורף. מילה זו מוזכרת כבר בתנ"ך בספר דברים: "וְנָתַתִּי מָטַר אֲרֶצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמְלֻקֹּשׁ" (דברים יא: 13). בתלמוד הבבלי (מסכת תענית ו: עא) נמצא שלושה פירושים שנתנו חז"ל למילה: 1. להורות, ללמד מהשורש יר"ה. הכוונה היא שהיורה מלמד אותנו להתארגן לקראת החורף. 2. להורות, מהשורש רו"ה. הכוונה היא שהיורה מרווה את התלמים המצפים למטר. 3. לירות, מהשורש יר"ה, מלשון "יָרָה יִרְה" (שמות יט: 13), כיירית חץ שאינו מחטיא את המטרה, כדברי רש"י (שם): "שהולך ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן".

על הלחן

מנגינת השיר הקופצנית מבטאת את שמחתנו כשיורד הגשם הראשון. הרגשה זו באה לידי ביטוי הן בלחן והן במילים.

השיר מורכב משני בתים. לכל בית שני משפטים מוזיקליים דומים ומשפט אחד סוגר ושונה. המשפט הראשון מאופיין בצלילים צמודים הנותנים תחושה של ראשוניות. המשפט השני מקושט יותר, ונותן את התחושה של התפתחות הגשם. המשפט השלישי והסוגר מחזק את חשיבות היורה באמצעות החזרה שלוש פעמים על המילה "יורה", ומדגיש בסיומו כל הברה בכיוון יורד ועולה.

מהלך הפעילות

1. **נשוחח** עם הילדים על משמעות היורה ועל הרגשתנו כאשר הוא יורד.
2. **נקרא** את מילות השיר ו**נבהיר** את המילים הבאות:
"היורה", "הגנה", "שיח", "נרון", "ששון".
3. **נאזין** לשיר ו**נבחין** באופי המנגינה, איטית? מהירה? כבדה? קלילה? קצרה? ממושכת?
4. **נבדוק** את הקשר בין המילה לצליל: טפטוף קל – מנגינה קלילה, טיפות בתפזורת – מנגינה קופצנית,

5. **נשיר** את השיר **ונדגיש** את המילה הראשונה בכל משפט על-ידי מחיאת כף ופתיחת הידיים לצדדים בשני המשפטים הראשונים שבכל בית. במשפט השלישי, הסוגר, **נתופף** על הברכיים בטפיחות המדמות את טפטוף הגשם.

פעילויות נוספות

1. **נצא** לחצר לאחר הגשם ו**נאסוף** אדמה בדלי.
2. **נחוש** את פירוורי האדמה ו**נתייחס** לרכות האדמה ולשינוי הצבע שלה.
3. **נשוחח** על אודות חשיבות האדמה הלחה לבעלי חיים ולצומח.
4. **נאסוף** אדמה יבשה ואדמה לחה ו**נשווה** בין השתיים. **נתייחס** לרכות, לקושי, לשינויי הצבע של האדמה ולמה שבתוכה.
5. **נאסוף** סוגים שונים של אדמה ו**נשתמש** בהם להדבקה של תמונה בצבעים שונים : חום כהה, אדמדם, אפור וחול ים צהבהב.

שִׁיר הַגֶּשֶׁם

מילים: לאה גולדברג
לחן: יואל ולבה
ביצוע: מקהלת מורן הצעירה, רני גולן ודורון אייזלר

בואו עֲנָנִים,

הבו גֶשֶׁם לְגַנִּים!

טיף, טיף טפֹּתִי—

גֶשֶׁם, גֶשֶׁם לְשָׂדוֹתִי.

לְשִׁבְלֵת, לְאֵילָן

וְלִפְרַח הַקֶּטָן

שֶׁבָּנוּ.

הִנֵּה עֲנָנִים,

גֶשֶׁם, גֶשֶׁם בְּגַנִּים.

טיף, טיף טפֹּתִי—

גֶשֶׁם, גֶשֶׁם לְשָׂדוֹתִי.

לְשִׁבְלֵת, לְאֵילָן

וְלִפְרַח הַקֶּטָן

שֶׁבָּנוּ.

לאה גולדברג (1911 – 1970)

מגדולות המשוררות העבריות בעת החדשה. סופרת למבוגרים וילדים, מתרגמת, מבקרת וחוקרת ספרות, כלת פרס ישראל לספרות בשנת 1970. נולדה בקניסברג שבפרוסיה, וגדלה בקובנא שבליטא, שבה החלה את יצירתה הספרותית.

עם הגעתה לארץ ב-1935 בסיועו של אברהם שלונסקי, חברה לאה גולדברג לחוג "יחדיו" של נתן אלתרמן ואברהם שלונסקי. בארץ כתבה עבור עיתון "דבר", "על המשמר" ו"משמר לילדים", ונמנתה עם עורכי "דבר לילדים". היא ערכה את "אורות קטנים" - עיתון לילדי התפוצות, פרסמה שירים וחיברה זמרירי פרסומת למחייתה. כמו כן, עבדה כמורה וכעורכת ספרי ילדים בספריית פועלים.

גולדברג לא התחתנה ולא הביאה ילדים לעולם, אבל היא קשרה קשרים אמיצים עם ילדים רבים, התכתבה אתם וכתבה למענם שירים, סיפורים וחרוזי קומיקס. חלק מהילדים והילדות שלאה גולדברג כתבה בשבילם הפכו בינתיים לסבים ולסבתות, ועכשיו הם קוראים לנכדיהם משיריה ומסיפוריה.

רבים התייחסו ללאה כאל דודה שלהם. נזכיר כמה יצירות שכתבה לילדים: "ידידי מרחוב ארנון", "מה עושות האיילות", "המפוזר מכפר אז"ר", "דירה להשכיר", "איה פלוטו", "ניסים ונפלאות", "כובע קסמים", "מר גוזמאי הבדאי", "שמגר הנגר", "מור החמור", "האורחת מכנרת", "אורי כדורי", "אורי מורי", "אורי קרוזי" ועוד.

יואל ולבה (1898 – 1982)

מלחין ומורה שגדל בחבל ווהלין שבאוקראינה. עלה לארץ בתקופת העלייה השלישית. עם עלייתו, עוד קודם שלמד מוזיקה, ארגן ערבי מוזיקה והקים תזמורות מנדולינות ביישובים שונים בארץ. הוא פעל להגדלת רפרטואר השירים העבריים המבטאים את ערכי ההתיישבות ותקומה, והלחין שירים של מיטב משוררי ישראל באותם ימים.

ולבה לימד נגינה בחלילית ובקונצרטיונה בבית-המדרש למורים ולגנות ע"ש לוינסקי, וחיבר לתלמידותיו, שהוכשרו להוראה, שירים שיתאימו לילדי ישראל. משיריו לילדים: "שבת" ("עוד מעט ירד אלינו יום שבת הטוב"), "שיר הגשם" ("בואו עננים"), "סוכתי הסוכה", "כד קטן", "שיר חנוכה", "בפרוס חגנו" ועוד.

בצד הכתיבה של שירי עם ושל שירי ילדים, החל ולבה בשנות ה-40 של המאה ה-20 לחבר מוזיקה אמנותית למקהלות, להרכבים קאמריים ולתזמורת סימפונית. חלק מיצירות אלה אף זכה בפרסים.

על השיר

שיר ילדים זה מבטא את האהבה לארץ. מילות השיר פשוטות ובעלות חריזה צמודה. הן נותנות את התחושה של הטפטוף במילים "טיף, טיף, טיף טיפותיי". העצמים בשיר מדורגים מהרחוק אל הקרוב: עננים, גשם, טיפות, שיבולת, אילן, פרח קטן.

על הלחן

השיר בעיבודו המיוחד של רני גולן בנוי מפתחה ושלושה חלקים. הפתיחה מורכבת מחזרה על המילה מים בשפות שונות: ודיצ'קה - ברוסית, אקווה - בלטינית, ווטר - באנגלית, או-הה - באמהרית, ומים בעברית. החלק הראשון מבוסס על המנגינה המקורית של ולבה שהיא מעין תפילה לגשם. החלק השני, בעל אופי קצבי, הוא מימוש התפילה (ירידת הגשם). החלק השלישי והמסיים הוא הרוויה והתודה.

במהלך השיר מורגש אלמנט החזרה המחזק את החשיבות של המים. בפתיחה, חוזרת על עצמה המילה מים בשפות שונות וכך היא מתהדהדת באוויר. בתפילה (מנגינה מקורית של ולבה), חוזר על עצמו המשפט המוזיקלי הראשון בצורה זהה (שורה 1 – 2; 3 – 4). בהמשך, חוזרת על עצמה

הפסוקית הראשונה בצורה זהה (שורה 5 – 6). רק בסוף השיר, המילה "שבגן" סוגרת את השיר ללא חזרה.

בחלק השני התפילה מתגשמת והמוזיקה בעלת אופי קצבי, מחזקת את הגשם היורד באמצעות התיפוף של התופים. החזרה למילה מים – רוח – בואו עננים ו...סה טו (בואו עננים באמהרית), נותנים תחושה שבטית. בחלק השלישי והמסיים, האופי השירי נותן תחושה של הרוויה ותודה.

מהלך הפעילות

1. **נלמד** את המילה מים בשפות שונות: רוסית, לטינית, אמהרית, אנגלית ועברית.
2. **נגיד באופן חופשי את המילה מים בשפה שבחרנו.**
3. **נקרא** את השיר ונבקש מאחד הילדים להמציא תנועה מתאימה למשפט הראשון, **ונחזור** כולנו אחריה במשפט השני.
4. **נחזור** על אותו רעיון במשפט השני והשלישי (ילד ממציא תנועה חדשה וכולם חוזרים אחריה), ובסיכום "שבגן" **נבצע** תנועה משותפת המוסכמת על כולם.
5. **נבחר** שני ילדים, האחד יציג את המשפט הראשון והשני יחזור אחריו במשפט השני. במשפט השלישי **יתחלפו** הילדים בתפקידים (הילד השני ימציא תנועה והראשון יחזור אחריה), ובסיום נבצע את התנועה המשותפת שסיכמנו מראש.
6. **נשוחח** על התנועות שהמציאו הילדים, **ונבדוק** את התאמתן לטקסט ולמנגינה: החלק הראשון בעל צלילים קטועים, המתארים את הטפטוף של הגשם, והחלק שני בעל צלילים ארוכים, המתארים את גובה השיבולת והאילן. **נאזין** לשיר **ונחזור** על הפעילות. **נשים לב** להחליף את סוג ההתנסות בכל חלק: פתיחה: **נצטרף** באופן חופשי במילה מים שבחרנו חלק ראשון: **נצטרף** בשירה תוך כדי ביצוע התנועות שהמציאו חלק שני: **נעמוד במעגל ונרקע ברגליים בצליל המודגש (תחילת כל תיבה).** **נחזור** במקהלה על המילים או-הה, מים, בואו עננים וגום **נה סטויי** אחרי הסולנית חלק שלישי: **נלך** חופשי במרחב על פי השיר

פעילויות נוספות

1. נשוחח על משמעות "תפילת הגשם".
2. **נתבונן** בעננים בשמים. **נשוחח** קצרות על צורתם ועל תנועותיהם השונות.
3. **נוסיף** ללוח מזג אוויר תמונות של עננים שונים.
4. **נשיר** שירים נוספים המזכירים עננים כגון: "שני עננים" מאת ע' הלל וסשה ארגוב.
5. **נקרא** בקול את השיר "על ענן כביש" מאת אנדה עמיר ונעודד את הילדים לפתח את הדמיון.
6. נצפה ב- youtube ב"שיר הגשם" (בואו עננים), סרטון שערכה הצלמת שי גינות.

הָרוּחַ

מילים: שרה לוי תנאי
לחן: עמנואל עמירן
ביצוע: עידית אבן-דגן, יגאל חרד, רמי שולר

כָּל הַיּוֹם טִיֵּל הָרוּחַ בֵּין הָרִים
בִּיעָרִים, בֵּין הַגְּנָיִם, בְּעֵנָנִים.

הוא נָשֵׁק לְכָל עֵלָה
גַּם לְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה.

וּבְעָרְבַּ בָּא לְנוּחַ...

שרה לוי-תנאי (1911 – 2005)

כוריאוגרפית ישראלית, מייסדת להקת המחול "ענבל", ומחלוצת המחול בארץ. כלת פרס ישראל במחול בשנת 1973. נולדה בירושלים ועבדה כגננת בגן-ילדים בתל אביב. לצורך עבודתה חיברה והלחינה שירי ילדים ושירי משחק לילדים כגון "נסדר מעגל גדול", "ליצן קטן נחמד", "באנו חושך לגרש", "פרי גני" ועוד. רבים משירים אלה פורסמו בחוברת פדגוגית לגננות.

עמנואל עמירן, ראו השיר "היורה שמע נא".

על השיר

השיר מתאר בצורה ציורית את טיול הרוח ומפגשו עם העלה ועם העשב בשדה. טיול זה מודגש בחריזה צמודה, הבאה לידי ביטוי בחלק הראשון והשני של השיר. בחלק הראשון המילה האחרונה בכל שורה מסתיימת בהברה סגורה - מס סופית (הרים, יערים, עננים) המעניקה תחושה של משב רוח. בחלק השני מסתיימות המילים בהברה פתוחה (עלה, שדה) והתחושה המתקבלת היא של נקישות קלות של הרוח. החלק השלישי בנוי ממשפט אחד בלבד הסוגר את השיר כולו.

על הלחן

השיר בנוי משני חלקים שונים באופיים, הממחישים את מילותיו, וחלק שלישי סוגר. החלק הראשון בנוי משני משפטים זורמים, המתארים את טיול הרוח בכיוון יורד ועולה – יורד לסירוגין. החלק השני בנוי ממשפט אחד החוזר על עצמו. הוא מתאר בצלילים קצביים את הנגיעות הקטנות (נשיקות) של הרוח בעלה ובעשב. החלק השלישי הסוגר מורכב מתבנית החוזרת על עצמה בצורה דומה: חזרה על אותו צליל וירידה.

מהלך הפעילות

1. נאזין לשיר ונשים לב לפעילות של הרוח (מטייל, מנשק, נח).
2. נלווה את החלק הראשון של השיר בתנועות ידיים המתארות את טיול הרוח. בחלק השני נטפח על הירכיים לפי המוזיקה, ובחלק השלישי נניח את הראש על הידיים.

3. **נחזור** על הפעילות הקודמת בהתקדמות במרחב. בחלק השני **נפגוש** חבר ונקיש יחד הקשות משותפות (מחיאות, ברך אל ברך, מותן אל מותן ועוד) ובחלק השלישי נשכב על הרצפה.
4. **נחזיק** דרבוקה בידינו. נאזין לשיר, **נצטרף** בשירה בחלק הראשון ונלווה בדרבוקה בחלק השני.
5. **נחלק** לילדים מטלופון (נוציא את הצלילים דו – פה). **נמציא** מנגינה לרוח המטייל ונגן בחלק הראשון של השיר.
6. **נחלק** את הילדים לשתי קבוצות: קבוצה ראשונה תנגן בתוף מרים או במטלופון - הרוח המטייל, קבוצה שנייה תנגן בדרבוקה את הרוח הנושק. שתי הקבוצות ינחו בו-זמנית על כפות הידיים עם המנוחה המופיעה בחלק השלישי והסוגר של השיר.

פעילויות נוספות

1. **נצייר** את הפעילות של הרוח.
2. **נבנה** שבשבת בעצמנו, **ונתנסה** בנשיפות שונות שיניעו אותה.

אָחַד מֵרַגְבֵי הַשְּׂדָה

מילים: דוד אגמון
לחן: חיים אהוביה
ביצוע: חגית מאירס, ליאורה בלוד

קטן רגבים בכפי
אָחַד מֵרַגְבֵי הַשְּׂדָה.
צָחִיחַ רַגְבֵי וְצָמָא,
וְרִיחַ קָצוּ בְּאֵפִי.

יְדַעְתִּי קִטְנִים וְרַבִּים
זָרְעִים בּוֹ נְמִים בְּחֵשָׁאִי,
נוֹשְׁמִים פֹּה בְּרַגְבֵי הַקֶּט, לְגֶשֶׁם
רֵאשׁוֹן מְצַפִּים.

יְדַעְתִּי בְּרִטְט אֵין קוֹל
בְּרִדָּת אֶדְ גִּטְף רֵאשׁוֹן,
כָּל זָרַע יוֹשִׁיט פֹּה שְׂרֵשׁוֹן,
יְצִיזוּ עֲלֶה וְגִבְעוֹל.

קטן רגבים בכפי
אָחַד מֵרַגְבֵי הַשְּׂדָה,
בְּשָׂמִים עֲנֹן מְחִיזֵד,
וּבְשָׂמֵי יְבוּלִים בְּאֵפִי.

דוד אגמון (1917 – 2008)

ליד אוקראינה, מורה לטבע וסופר. עלה ארצה עם הוריו בגיל חמש. למד הוראה בסמינר הקיבוצים והשתלם בתורת החקלאות. אהבתו לטבע ניכרת בשיריו. תיאורי הטבע שלו מדויקים ועדינים ומציירים עולם רגיש ויפהפה.

אגמון כתב בעיקר שירה לילדים. שיריו, המעוגנים ברובם בעולם הטבע והנוף, נדפסו בשבועוני לילדים וכונסו בספרים. בתשכ"א הוענק לו פרס יציב, וספרו "טל ועלעל" זכה בפרס אסתר רבינוביץ בשנת 1967.

חיים אהוביה (1926 – 1996)

חיים אהוביה – בכינויו יוקי – נולד בקיבוץ תל יוסף, שבו גדל והתחנך. יוקי היה איש משפחה אוהב, תומך ומפרגן. כאיש עבודה אהב את עבודות השדה, היה ער לחילופי העונות ועקב בהנאה אחר אוכלוסיית בעלי החיים והציפורים.

כאיש מוזיקה קרא והאזין הרבה, ופיתח טעם אנין במוזיקה קלאסית. הוא ניגן בתזמורת כלי הנשיפה בתל יוסף בחליל צד. שנים רבות שר במקהלה שבה התבלט בקול הבס שלו שהרטיט לבבות. בפרץ יצירתיות הלחין בשנות ה-60 שירים אחדים. בעזרת תמלוגי השירים אישרה מזכירות הקיבוץ את הקמת ספריית התקליטים של המשק.

על השיר

זהו שיר בן ארבעה בתים המתאר את המתרחש בתוך רגב אדמה הנתון בכף היד. השיר כתוב בשפה גבוהה, ומתאר את ההתפתחות הטבעית של הזרע ברגב האדמה. כל בית מתאר שלב נוסף, כשהבית האחרון כולו צפייה לעתיד, ליבול מבורך. שלבים אלה מודגשים על-ידי חריזה חבוקה, שבה המילה האחרונה בשורה הראשונה בכל בית מתחרזת עם המילה האחרונה בשורה האחרונה (א - ב - ג - א).

על הלחן

אהוביה כתב את השיר במשקל משולש, במפעם איטי ונינוח כמו צמיחה הדורשת זמן. מאפיינים אלה מבטאים את הקשר שלו לאדמה (כחקלאי) ואהבתו אליה. כל משפט טקסטואלי מותאם למשפט מוזיקלי. כל בית דומה בלחנו למשנהו, מלבד לחן השורה הראשונה בבתים השני והרביעי, שם הוא משתנה ומסתלסל.

מהלך הפעילות

1. **נמחיש** את תוכן השיר באמצעות דרמטיזציה שלו תוך כדי קריאתו בקול.
2. **נשוחח** על 'ההרגשה' של הזרעים? מה 'מרגיש' הרגב? למה הענן 'מחייך'?
3. **נסביר** את המילים ונמצא להן מילים נרדפות:
רגב - גוש אדמה, צחיח - יבש, נטף - טיפה, קטון - הקטן ביותר, בושם - ריח טוב, יבול - תבואה, תנובה - פרי, בחשאי - בשקט, בסוד.
4. **נלמד** את חרוזי השיר ומשמעותם.
5. **ננוע** לפי תוכן השיר: **נתחלק** לארבע קבוצות על-פי תוכן הבתים: א' אדמה, ב' זרעים, ג' שתילים (בעלי שורש וגבעול) ד' עננים.
6. **נצייר** בגירים על-פי הנחיית הגננת. בית ראשון: תלמים, בית שני: זרעים, בית שלישי: הוספת שורשון, עלה וגבעול לזרעים, בית רביעי: עננים וגשם. ניתן לצייר ציור משותף בקבוצות. כל בית קבוצה אחרת.
7. **ננגן** בסוף כל משפט מוזיקלי התואם למשפט טקסטואלי. **נבחר** לכל קבוצה כלי נגינה בעל צלילים עדינים: 1. גווירו 2. שלישי 3. פעמונים 4. צלצלים. כל קבוצה תשמיע צליל (מנגנת) בנקודת המנוחה בסוף כל משפט.

פעילויות נוספות

1. **נצא** לטיול בסביבת הגן ונחוש את האדמה היבשה והסדוקה. **נביא** לגן סוגי אדמה **שוניים**, ונחקור את הרכבה של האדמה. **נמייין** את החומרים שמצאנו לחומרים מן הטבע ושלא מן הטבע.

2. **נריח** אדמה יבשה ואדמה לחה לאחר הגשם. **נמצא** ונחקור בעזרת זכוכית מגדלת מיני זרעים שאותם מצאנו ברגבי האדמה.
3. **נערבב** מינים שונים של אדמה עם מים ועם דבק על שולחנות היצירה, **ונעבוד** עם החומר שנוצר כמו עם צבעי גואש.
4. **נפסל** בבוץ על שולחן החימר. **נשלב** חול יבש עד שהמרקם יהיה קשה מספיק כדי שאפשר יהיה לפסל בו.

בְּרָלָה צָא

מילים: אריק אינשטיין
לחן: שלום חנוך
ביצוע: אריק אינשטיין

אינָה מן חִיָּה זֶה שֶׁבָּלוּל?
נוּ כָּבֵר תִּצָּא מִשָּׁם,
רק לְהִבִּיט בָּךְ,
צָא כָּבֵר שֶׁבָּלוּל,
צָא כָּבֵר וְנִרְאָה מֵה...

אינָה מן חִיָּה זֶה שֶׁבָּלוּל?
אַל תִּפְחַד כָּל כָּךְ,
כְּלוּם לֹא יִקְרָה לָךְ.
צָא כָּבֵר שֶׁבָּלוּל,
צָא כָּבֵר וְנִרְאָה מֵה...

יֵשׁ הִרְבֵּה יָפָה בְּעוֹלָם
בְּרָלָה צָא, צָא.
וְשִׁמְחָה גְּדוֹלָה תִּהְיֶה אִזּוּ בָּנוּ,
בְּרָלָה צָא, בְּרָלָה צָא.

אינָה מן חִיָּה זֶה שֶׁבָּלוּל?
דוֹקָא מִבֵּין אוֹתָךְ,
איך לֹא נִמָּאס לָךְ?
צָא כָּבֵר שֶׁבָּלוּל,
צָא כָּבֵר וְנִרְאָה מֵה...

יֵשׁ הִרְבֵּה יָפָה בְּעוֹלָם...

אינָה מן חִיָּה זֶה שֶׁבָּלוּל?
נוּ כָּבֵר תִּצָּא מִשָּׁם,
רק לְהִבִּיט בָּךְ,
צָא כָּבֵר שֶׁבָּלוּל,
צָא כָּבֵר וְנִרְאָה מֵה...

אריק אינשטיין (נ' 1939)

זמר, פזמונאי ושחקן ישראלי. קולו ושיריו מלווים אותנו מאז שהחל לשיר בלהקת הנח"ל (1957) ועד היום. שיריו מתארים את הימים של ארץ ישראל הקטנה, דרך המלחמות והשמחות, העליות

והמורדות, בטוב וברע. אלה עוסקים בנושאים רבים כגון: זיכרונות ילדותו מהעיר תל אביב שבה גדל, אכזבה ממצב החברה הישראלית ומגלים גם אופטימיות.

רבים משיריו של אריק איינשטיין מוגדרים כשירי ילדים, הן באלבומיו לקהל הבוגר יותר והן באלבומים שיועדו באופן ישיר לילדים. איינשטיין הוציא בסך הכול חמישה אלבומים של שירי ילדים, ובהם שירים שזכו להצלחה גם בקרב הקהל הבוגר, כ"אדון שוקו" ו"שבת בבוקר", המופיעים באלבום "הייתי עם ילד", המכיל תריסר שירים שהולחנו על-ידי יוני רכטר.

בשנות התשעים הוציא איינשטיין שתי קלטות וידיאו לילדים (בשנת 2007 הופצו כ-DVD), "כמו גדולים" ו"כמו גדולים 2". בשנת 1992 הוציא את האלבום "האריה, היונה ותרנגולת כחולה", שכלל עיבוד חדש לשיר "אימא שלי". מקומם של שירי ילדים לא נפקד גם מאלבומיו לקהל הבוגר, ובין היתר נכללו בהם שירים כ"האדון הרופא" ו"רוח רוח" (ב"מזל גדי", אלבומו השני) או "מה עושות האיילות" (ב"האהבה פנים רבות לה") ו"ברליה צא" (באלבום "יסמין").

איינשטיין זכה בפרס אקו"ם בשנת 2004 על מפעל חיים. צוות השופטים ציין כי "איינשטיין מייצג לאורך השנים את האדם הפשוט באמצעות כתיבה "פשוטה" לכאורה, כתיבה שיש בה קסם ותיאור אמיתי של מציאות החיים. הוא אחד האנשים שחודרים לליבם של צעירים ומבוגרים כאחד".

שלום חנוך (נ' 1946)

מלחין, תמליך וזמר, בן קיבוץ משמרות. כילד ניגן במנדולינה ובחלילית ואהב מוזיקה קלאסית, מחזות זמר, בלדות, בלוז, גוספל, שירים רוסיים, צרפתיים וברזילאיים ומוזיקה עממית אמריקאית. בגיל 12 קיבל מאביו גיטרה ג'אז, למד לנגן בה והחל לחבר שירים.

כתלמיד תיכון יצא ללמוד משחק בבית-הספר לתיאטרון "בית צבי", הוא עזב את לימודיו בגיל 19 והתגייס ללהקת הנח"ל.

עם שחרורו מלהקת הנח"ל עזב את הקיבוץ ונקלט בעיר הגדולה. באותה תקופה הפך חנוך לכוכב המוביל של בני הנוער עת יצר שירים בסגנון רוק/נירוול כגון: "מה אתה עושה כשאתה קם בבוקר" ו"אימא שלי".

על השיר

השיר הופיע בראשונה בגרסה כלית באלבום "שבלול", שיצא לאור בשנת 1970. האלבום נחשב לאחד המשפיעים ביותר ברוק הישראלי. שלום חנוך הלחין את כל שיריו וכתב כמעט את כולם. כמה שנים מאוחר יותר הופיע השיר עם מילים באלבום "יסמין" בשם "ברליה צא" (כך בחר אריק איינשטיין לכנות את השבלול).

על הלחן

השיר בנוי משני חלקים הנושאים אופי שונה. החלק הראשון איטי ופותח בשאלה: איזה מין בעל חיים זה שבלול? המחבר סקרן להכיר את בעלי החיים וממשיך בדו-שיח, המשכנע את השבלול לצאת החוצה. החלק השני הוא פזמון קצבי ושמח, שעונה לשאלה למה כדאי לשבלול לצאת, ומתאר את משמעות יציאתו החוצה. הסיומת בכל בית חוזרת במדויק בלחן ובטקסט, ומשאירה את הקורא בסקרנות: "צא כבר ונראה מה...". זהו שיר רגיש המבטא את האמפתיה של המחבר לבעל החיים הקטן.

מהלך הפעילות

1. **נקרא** את השיר **ונדון** בדו-שיח בין המחבר לשבלול.
2. **נאזין** לשיר ונלווה את המשפטים בתנועת "אגרופ", המטייל על הגוף ומדמה את תנועת השבלול.
3. **נזמין** ילד שיתקדם בחדר כמו שבלול, ובפזמון **נצטרף** כולנו יחד.
4. **ננוע** בחדר כמו שבלולים. **נשים לב**, שיש להחליף כיוון בכל משפט.
5. **נזמין** ילדים להמציא תנועות שונות בפזמון.
6. **ניצור** על הרצפה מסלולים שונים, המדמים את התקדמות השבלול בעקבות השובל שמפריש גופו עם התקדמותו על האדמה (בעזרת נייר דבק או גיר).
7. **נתקדם** כמו שבלול בעקבות השובל שיצרנו. **נשים לב**, שיש לצרף למסלול ילד אחר בכל משפט חדש.
8. **נשיר** את השיר באופנים שונים המייחדים את שני החלקים (בית-פזמון): סולו/טוטי, בניים-בנות, קבוצה קטנה-קבוצה גדולה, בקול-ללא קול.
9. **נאזין** לשיר. נוסיף אביזר תנועתי על הגב תוך כדי זחילה (כרית, טבעת...), המדמה את ביתו של השבלול.

פעילויות נוספות

1. **נכיר** את החילוץ/שבלול – קונכיה, מחושים, צורת התקדמות ועוד.
2. **נבחין** בין שבלול, חילוץ, דרחול.
3. **נחפש** בחצר הגן שבלולים, חלזונות.
4. **נבדוק** את מבנה גופם של השבלולים, ונגלה מה קורה להם בקיץ (סוגרים את עצמם בתוך הקונכיה כדי להגן על עצמם מפני החום).
5. **נגדל** חלזונות בגן, ונעקוב אחר גידולם (בתחילת החורף, כשבוקעים החלזונות, נוח לגדל אותם ולעקוב אחריהם).
6. **ניצור** בסדנת היצירה שבלולים מחומרים ובגדלים שונים המתאימים לאצבע ו/או לכף יד. אחר כך **נפעל** אתם בפנינת המוזיקה בגן.
7. **נספר ונמחיז** את הסיפור: ברליה צא החוצה.
8. **נשוחח** על הדברים הבאים: מדוע השבלול לא יוצא? מדוע הוא פוחד? מה מפחיד אותנו? כיצד אנו מגיבים כשאנו פוחדים?

חורף

אח אינזה חרף
מילים: יורם טהרלב
לחן: נורית הירש
ביצוע: חוה אלברשטיין

הרוח, הרוח
נפח את כוסי.
הרוח, הרוח
צבט את ריסי.
אח, הרוח הזך - הפרוע - ח!

אח אינזה חרף
ים פּרם פּם פּם
נוטף לי על הערף
ועל המצח גם.
אח, אינזה חרף!
אח, אינזה פּם פּם חרף!
ים פּרם פּם פּם
ים פּרם פּם פּם.

הגשם, הגשם
נקש על כפי.
הגשם, הגשם
נפל על אפי.
אח, הגשם הזך - הרוגש - ס!

אח, אינזה חרף...

הרעם, הרעם
החריש את אָזני.
הרעם, הרעם
הרעיד את שני.
אח, הרעם הזך הנורא - ס!

אח, אינזה חרף...

יורם טהר לב (נ' 1938)

סופר, משורר ופזמונאי ישראלי יליד יגור, עוסק בשפה העברית על כל רבדיה זה 40 שנה. הוא כתב עשרות ספרים לילדים, לנוער ולמבוגרים ובה בעת יצר כאלף שירים, שרבים מהם הפכו לנכסי צאן ברזל של התרבות העברית.

קשת הסגנונות שלו משתרעת מהעברית הבסיסית שבספריו לילדים, לדוגמה "הדודה שלי מרחוב הנביאים", ועד הלשון התלמודית בספרו "וטהר לבנו", מהפשטות הפזמונאית של השיר "שני חברים הלכו בדרך בים בם בום" ועד התחכום המרומז של "אני פוסעת חרש בשבילך".

יורם טהרלב קיבל אות הוקרה על מפעל חיים למען הזמר העברי מטעם נשיא אוניברסיטת בר-אילן. בנימוקי הזכייה צוין, כי טהר לב הוא אחד היוצרים הפוריים ביותר בזמר העברי, וכי הוא "תורם בעל משמעות לתרבות המתחדשת של שירי ארץ ישראל".

נורית הירש (נ' 1942)

מלחינה ישראלית ומוזיקאית, ילידת תל אביב. בצבא שירתה בלהקת גייסות השריון, ואחרי השירות למדה במגמה לפסנתר באקדמיה ע"ש רובין. לאחר מכן הרחיבה את השכלתה המוזיקלית אצל מוזיקאים ישראלים.

רישומה רב בתרבות הישראלית בהלחנה, בתזמור בניצוח ובהופעות רבות. הירש הלחינה יותר מאלף שירים וזכתה בפרסים רבים בארץ. היא ייצגה את ישראל בפסטיבלים בעולם כמלחינה, כמתזמרת וכמנצחת. שיא הצלחתה בעולם היה זכייתו של שירה "אבאניבי" במקום הראשון בתחרות האירוויזיון.

נורית הירש הלחינה גם מוזיקת רקע לסרטים - הלחינה ותזמרה את המוזיקה וניצחה על המחזמר "סלאח שבת" בהבימה, להצגות ולסדרות טלוויזיה: "קרובים קרובים", "פרפר נחמד", "הבית של פיסטוק", "הזמיר מארץ סין", "דלת הקסמים", "קרוסלה", "דיג דיג דוג", ועוד.

בהופעותיה שרה נורית הירש עם הקהל את שיריה, ומלווה את האירועים בנגינה בפסנתר. רבים משיריה הפכו לריקודי עם.

על השיר

סימני החורף המובעים בשיר משקפים את הקרבה לטבע שחש טהר לב כתושב קיבוץ יגור. הוא הושפע ממקומו הגיאוגרפי של הקיבוץ, המוקף מצד אחד בהר הכרמל ומהצד האחר בנחל הקישון, ומהחוויותיו בשעות הפנאי, שבהן הוא נוהג לטייל בטבע ועוקב אחרי השינויים היומיומיים בו.

"אח איזה חורף" מתאר סימנים בטבע. כל בית מתאר את אחד ממאפייני העונה: רוח, גשם ורעם, המודגשים בחריזה סרוגה.

על הלחן

המנגינה של הבית עולה ויורדת, וכך היא משקפת את מאפייני החורף המוזכרים בשיר. לעומתה, בנוי הפזמון החוזר משני חלקים. חלק ראשון בעל אופי קופצני, מנגינה עולה לרוב, וחלק שני

המורכב מהתבנית "פָּרָם פָּרָם פָּרָם". תבנית זו מופיעה בכיוון יורד בצורה הדרגתית, המדמה את תחושת ההנאה מהמגע של הגשם הנוטף עם חלקי הגוף השונים.

מהלך הפעילות

1. **נקרא** את השיר **ונבחין** במאפייני החורף.
2. **נאזין** לשיר **ונתאר** בתנועות גוף את סימני החורף המוזכרים בשיר.
3. **ניקח** שקית ניילון או נייר עיתון **ונתנסה** בהפקות צליליות שונות.
4. **נשיים** את הפעולות השונות (ניעור, הקשה, הנפה) **ונתאים** אותן לשיר.
5. **נשיר** את השיר **ונפעל** עם האביזר שבחרנו. בפזמון **נקיש** באביזר על-פי קצב השיר.
6. **נחזור** על אותה פעילות עם דרבוקה או עם טמבור (תוף ריתמיקה) תוך כדי התנסות בהפקות צליליות שונות הממחישות את הרוח – הגשם – הרעם.
7. **נחלק** את הילדים לשלוש קבוצות. כל קבוצה תתאים את ההפקה לאחד מהסימנים (הקשות עדינות וקצובות לגשם, שפשוף לרוח והקשות זריזות ונמרצות לרעם).
8. **נבחר** מנצח שיראה לכל קבוצה מתי לנגן. **נשים לב** שבפזמון נשיר ונגן כולנו יחד.
9. **נשיר ונגן** את השיר בליווי השקיות או התוף.

פעילויות נוספות

1. **נשוחח** עם הילדים על החרیזה המיוחדת שיצר הכותב באמצעות חיבור שתי מילים למילה אחת: רוח + פרוע = פרוח, גשם + רועש = רוגשם, רעם + נורא = נורעם.
2. **ננסה** להפיק קולות גשם, קולות רוח וקולות רעם בכלי הקשה נוספים.
3. **נקליט** את עצמנו בשירה ובנגינה על כלי שמתאים לפעולות שלנו.

יְלָדִים וּמִטְרִיָּה

מילים ולחן: דתיה בן דור
ביצוע: צוות פרפר נחמד

יְלָדָה אַחַת וּמִטְרִיָּה אַחַת
יָצְאוּ בְּגֶשֶׁם לְטִיּוֹל נְחֻמָּד.
פָּגְשׁוּ בְּקִצָּה הַשָּׁבִיל
יְלָדָה בְּתוֹךְ מַעֲיֵל,
שָׁלָא הִיָּתָה לָהּ מִטְרִיָּה,
יָהּ - !

אָמְרוּ לָהּ: "בּוֹאִי אֲתַנּוּ, יִבֶּשׂ אֲצֻלְנוּ, וַיֵּשׂ אֲצֻלְנוּ מְקוֹם. יֵשׁ!"
אָמְרוּ לָהּ: "בּוֹאִי אֲתַנּוּ, יִבֶּשׂ אֲצֻלְנוּ, וַיֵּשׂ אֲצֻלְנוּ מְקוֹם".

שְׁתֵּי יְלָדוֹת וּמִטְרִיָּה אַחַת
יָצְאוּ בְּגֶשֶׁם לְטִיּוֹל נְחֻמָּד.
פָּגְשׁוּ בְּקִצָּה הַשָּׁבִיל
חֵבֵר בְּתוֹךְ מַעֲיֵל,
שָׁלָא הִיָּה לוֹ מִטְרִיָּה,
יָהּ - !

אָמְרוּ לוֹ: " בּוֹא אֲתַנּוּ, ...

שְׁלֹשָׁה יְלָדִים וּמִטְרִיָּה אַחַת
יָצְאוּ בְּגֶשֶׁם לְטִיּוֹל נְחֻמָּד.
פָּגְשׁוּ בְּקִצָּה הַשָּׁבִיל
יְלָדָה בְּתוֹךְ מַעֲיֵל,
שָׁלָא הִיָּתָה לָהּ מִטְרִיָּה,
יָהּ - !

אָמְרוּ לָהּ: " בּוֹאִי אֲתַנּוּ, ...

אַרְבָּעָה יְלָדִים וּמִטְרִיָּה אַחַת
יָצְאוּ בְּגֶשֶׁם לְטִיּוֹל נְחֻמָּד.
כָּשְׁעָלוּ עַל רֹאשׁ הַהָר,
הִגִּישׁוּ נִגְמָר,
וְהִשְׁמִשׁ אֲמָרָה שְׁלוֹם,
- לוֹם !

אָמְרוּ לָהּ: " בּוֹאִי אֲתַנּוּ, ...

דתיה בן דור (נ' 1944)

סופרת, תסריטאית, מחזאית, משוררת ומלחינה לילדים. נולדה באלכסנדריה שבמצרים.

דתיה בן דור כותבת תסריטים, שירים ולחנים לתוכניות לגיל הרך שמשודרות בטלוויזיה החינוכית. יצירותיה הרבות ראו אור בספרים, בתקליטורים, בקלטות ודיאו ובמשחקי מחשב המיועדים לגיל הרך. מלבד זאת, היא מרבה להיפגש עם ילדים במפגשים ספרותיים ובמופעים בימתיים.

על השיר

"ילדים ומטרייה" הוא שיר משחק חברתי וחוייתי, מוכר וחביב שנכתב לסדרה "פרפר נחמד", ובאמצעותו יכולים ילדים להזמין חבר לדרך. בכל שלב של השיר מיתוסף ילד אחד, ואנו יכולים למנות מאחת ומעלה את הילדים המצטרפים.

הרעיון המרכזי בשיר מוגש בדרך סיפורית תוך הדגשת נושא החברות בעת צרה "הכנסת אורחים למטרייה" - התחשבות במצוקות החברים ההולכים בגשם ללא מטרייה והרצון העז לסייע להם, ללא התחשבות בגודל המטרייה או במבנה גופם של החברים.

על הלחן

השיר בנוי מארבעה בתים ומפזמון חוזר. הלחן איטי, מלווה בבתים השונים את הליכת הילדים בגשם, ומזמין הצטרפות בפזמון. בסוף כל חלק נכונה הפתעה מוזיקלית המתבטאת בהדגשת צליל. בבית: "שלא הייתה לה מטרייה – יה!" ובפזמון: "ויש אצלנו מקום. יש!".

מהלך הפעילות

1. **נספר** את השיר ונשוחח על ההתרחשות בסיפור.
2. **נאזין** לשיר ונלווה בתנועות את הפזמון.
3. **נשיר** את השיר ונזמין משתתפים להמחזתו בחלל הגן.
4. **נבחר** ילדים לשירת סולו (שירת יחיד) של הבתים על-פי סדר הופעתם בשיר. בפזמון נשיר בטוטי (שירת רבים).
5. **נלווה** את השיר בנגינה. בבתים - **נבחר** כלי הקשה עדין (שליש לדוגמה) אשר יקיש בסוף משפט בהתאמה לסדר הופעת הילדים בשיר (בתחילה שלישי אחד, בבית השני – שניים, וכך הלאה). בפזמון - נבחר כלי הקשה מסוג אחר המלווה את צעידות הרגליים בפעימות קצובות (מקלות הקשה, תיבה סינית). **נשים לב**, שיש לבחור כלי שונה לצליל המודגש בסוף כל חלק (יה, יש).

פעילויות נוספות

1. **נשוחח** על חשיבות החברות כשמתעוררת בעיה.
2. **נזמין** בצורה הדרגתית ילדים להיכנס מתחת למטרייה, ו**נבדוק** כמה ילדים יכולים למצוא מחסה תחתיה.
3. **נאזין** לשיר "מטרייה בשניים" מאת נעמי שמר, ו**נרקוד** בזוגות עם מטריות.

4. **נשחק** עם חישוקים או עם עיתונים הפרוסים על הרצפה, שימשו אותנו כמקום מחסה. **נשתמש** באבזר שבחרנו על-פי סימנים מוסכמים (הקשה אחת קופצים פנימה, שתי הקשות קופצים החוצה). תחילה יאחז כל ילד אבזר משלו. בהמשך נוריד בצורה הדרגתית את מספר האבזרים, כך שנוכל לשחק יחד (שני ילדים עם אבזר, שלושה ילדים עם אבזר, וכן הלאה).
5. **נשוחח** : כמה ילדים אפשר לצרף לפעילות? כיצד נוודא איש מן הילדים לא יפול או יצא מהחישוק או מהעיתון.
6. **נכין** מטרייה ודמויות, **ונאפשר** לילדים לשיר וללוות את השירה עם הייצוגים שהכנו.

מִן הַבְּקָר גֶּשֶׁם
מילים: לוי קיפניס
לחן: דניאל סמבורסקי
ביצוע: אילאיל שרון

מִן הַבְּקָר גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם,
כָּל הַיּוֹם נוֹטֵף: טִיף טִיף!
צְפוּרֵי בָּקוּן נִסְתַּתְּרָת
וְרוֹעֵדָת: צִיף-צִיף-צִיף!

גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם – דִּי-דִי-דִי!
גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם – עַד מָתִי?

מִן הַבְּקָר גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם,
עַל הַגַּג דּוֹפֵק: דוּר-דוּר!
יוֹנְתֵי בְּתוּף הַשֶּׁבֶד
מְנַחֵמָת: תוּר-תוּר-תוּר!

גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם...

מִן הַבְּקָר גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם,
עַל הַחֲלוֹן מִכָּה: תֵּד-תֵּד!
אָנוּ סְגוּרִים, בְּבֵית,
אָנוּ עֲצוּבִים כָּל-כָּד!

גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם...

לוי קיפניס (1894 – 1990)

משורר וסופר, מחלוצי ספרות הילדים העברית. נולד באוקראינה ועלה לארץ בשנת 1913. כתב מאות שירים וסיפורים לילדים, שרבים מהם עסקו בחגים ובעונות השנה, ונתנו מענה למערכת החינוך המתהווה בארץ ישראל. בנוסף לכתיבתו המקורית, עיבד קיפניס ותרגם יצירות רבות לילדים, שאת חלקן אייר וכרך בעצמו. על תרומתו לטיפוח ספרות הילדים העברית זכה בפרסים רבים, ובהם פרס ישראל. על שמו נקרא המרכז לספרות ילדים במכללת לוינסקי. מלבד זאת, הקים תיאטרון לילדים וניהל אותו במשך עשרים וחמש שנה.

דניאל סמבורסקי (1909 – 1977)

מלחין בתקופת היישוב ולאחר קום המדינה. נולד בגרמניה וגדל בבית ציוני, דובר עברית, להורים שהיגרו מרוסיה. כמקובל במשפחות יהודיות באותה התקופה למד סמבורסקי הצעיר נגינה בפסנתר, ובגיל תשע החל בניסיונותיו הראשונים בהלחנה.

בעקבות עליית הנאציזם בגרמניה עלה לארץ ישראל. כאן השתלב בפעילות מוזיקלית יצירתית. עבד כמדריך ומנחה שירה בציבור, וכן כמורה למוזיקה בבתי-ספר ובמכללות למורים ולגננות. סמבורסקי גם לימד בקורסים שעסקו בזמר עברי, וכן כתב מוזיקה לקולנוע ולתיאטרון.

הוא הלחין שירים רבים, בהם שירי ילדים, שירי חיילים ועוד. רבים מהם נמנים עם נכסי צאן הברזל של הזמר העברי. כמורה למוזיקה וכמנחה שירה בציבור ערך שירונים שיצאו לאור בכמה מהדורות.

על השיר

השיר "מן הבוקר גשם" הוא דוגמה לאהבה של קיפניס לתיאור עונות השנה. התיאור המוחשי של המתרחש נותן למאזין תחושה אמיתית של הגשם. לשיר שלושה בתים ופזמון. המשפט הראשון פותח את שלושת הבתים בצורה זהה, יתר המשפטים מתארים את המקום ואת הטפטוף המשתנה של הגשם.

בניגוד לשירי ילדים אחרים, אשר חוגגים את בוא הגשם, שיר זה מציג במילותיו זווית ראייה אחרת: קר, רטוב ואי-אפשר לצאת החוצה בשל הגשם המתגבר. ניתן להבחין בהעצמה של הטפטוף לאורך הבתים במילים: נוטף, דופק ומכה. תיאור צלילי זה מועשר גם על-ידי ההברות טיף טיף, דור-דור ופף-פף, המוסיפות גוון לשיר. מרכיב אחר המעשיר את המצלול הוא החריזה הסרוגה בבית הראשון טיף טיף עם ציף-ציף, בבית השני דור-דור עם תור-תור, ובבית השלישי פף-פף עם פל-פף.

על הלחן

השיר מורכב מפתיחה כלית קצרה ומשלושה בתים שבסופם פזמון חוזר. שלושת הבתים מלווים בצלילים פועמים בגיטרה, שמדמים את טיפות הגשם. כל בית מורכב משני משפטים מוזיקליים המסתיימים בהברה אונומטופיאלית החוזרת על עצמה ("טיף", "ציף", "דור", "תור", "פף"). הברות אלה מודגשות בכלי הקשה שונים, המייצגים את הגיוון בצליל הגשם בהתאם למשטח שעליו הוא מטפטף (כלי הקשה מעץ בשני הבתים הראשונים, וכלי הקשה ממתכת בבית השלישי).

הפזמון – "גשם גשם גשם גשם גשם עד מתי?" חוזר שלוש פעמים בסוף כל בית. בדרך זו מבטא את החזרתיות של הגשם, אך בד בבד הוא מציע לנו להקשיב לצליליו המשתנים (מעברים בין צלילים שונים של עץ ומתכת). הוא מופיע בצורה סילבית (הברה לכל צליל), וממחיש כך את הכורח להישאר סגורים ולשהות תחת מחסה. סיומו בצליל מתמשך (צלילונים ובסיום גם חלילית) מתאר את הציפייה המתמשכת לתום הגשם. בדרך זו מתבטאים צלילי הגשם החוזרים, אך בד בבד הם מציעים לנו להקשיב לשינוי בהם (מעברים בין צלילים שונים של עץ ומתכת). הפזמון בנוי בצורה סילבית (הברה לכל צליל), וממחיש כך את הכורח להישאר סגורים ולשהות תחת מחסה. סיומו בצליל מתמשך (צלילונים ובסיום גם חלילית) מתאר את הציפייה המתמשכת לתום הגשם.

מהלך הפעילות

1. נאזין לשיר ונבחין בתיאור המשתנה של הגשם היורד (נוטף, דופק, מכה).
2. נציע הקשות שונות שימחישו את התיאור המשתנה: נוטף (טפיחות, לדוגמה), דופק (מחאות, לדוגמה), מכה (רקיעות, לדוגמה).
3. נלווה את השיר בהקשות שהצענו בהתאם לשיר (בית ראשון טפיחות, בית שני –

מחיאות, בית שלישי – רקיעות).

4. **נבחר** כלי נגינה מתאים לביטוי הצליליות המשתנה בכל בית (טיף טיף, דור - דור ותף-תף).
5. **נתחלק** לשלוש קבוצות. כל קבוצה תנגן בתורה בכלי הנגינה שהציעה.
6. **נשיר** את השיר במלואו בליווי כלי.

פעילויות נוספות

1. **ניקח** פקק מפלסטיק ו**נקיש** על חומרים שונים: רצפה, חלון, כיסא ועוד.
2. **נחזור** על הפעילות הקודמת, ו**נשים לב** אם כל ההקשות נשמעות באופן זהה.
3. **נשוחח** על הגורם לשינוי בצלילים.
4. **נארגן** מאחורי השולחן שלושה חומרים שונים (לדוגמה: קובייה מעץ, קופסת פלסטיק וקופסת קרטון). **ניתן** לילד אחד להקיש עם הפקק על אחד מהחומרים שבחרנו. הילד שיגלה מהו החומר שעליו הקיש חברו יהיה המבצע הבא.

שְׁנֵי עֲנָנִים
מילים: ע' הלל
לחן: סשה ארגוב
ביצוע: שולה חן

שְׁנֵי עֲנָנִים קִטְנִים
טִיְלוּ לָהֶם בְּשָׁמַיִם,
אֶחָד מֵעַל נִיֶּצְנִים
שְׁנֵי מֵעַל גְּבַעְתַּיִים.

הִנֵּה נִפְגְּשׁוּ הַשְּׁנַיִים
(בְּעֶרְךָ מֵעַל בְּנֵי-בָרְק),
רְצוּ לַהֲתַנַּשֵּׁק,
אֲבָל יֵצֵא בָרְק,
רְצוּ לְלַחוֹץ יְדָיִים
אֶךְ רַעַם הִבְהִילָם,
עַד שְׁנַמְס לִיָּבֵם
וְנִהְפְּכוּ לַמַּיִם.

הוּ, בְּכִי מֵר בָּכו
עַל כָּךְ כָּל הַשָּׁמַיִם.
יֵצֵאֵה הַשָּׁמֶשׁ לְפִיִּסָּם
וְנִתְאַדְדוּ הַמַּיִם,
הִפְּכוּ לְשְׁנֵי עֲנָנִים
עָלוּ אֶל הַשָּׁמַיִם,
אֶחָד מֵעַל נִיֶּצְנִים
שְׁנֵי מֵעַל גְּבַעְתַּיִים.
עֲכָשׂוּ נִזְהָרוּ שָׂרְק
שׁוּב לֹא יִפְגְּשׁוּ בְּבְנֵי-בָרְק.

ע' הלל (1926 – 1990)

משורר וסופר שכתב ופרסם שירים רבים לילדים ולמבוגרים. הוא נולד בקיבוץ משמר העמק בשם הלל עומר, אבל בחר בשם הספרותי ע' הלל.

שיריו וסיפוריו הראשונים נדפסו בעיתון "דבר לילדים" בשנת 1947, ורבים מהם הולחנו בידי סשה ארגוב. הוא העיד על עצמו, שלא היה יכול לחשוב על שירה ללא מוזיקה. "אילו יכולתי לבחור לי היום עיסוק בתחום אמנותי אחר מזה של השירה, אין ספק שהייתי בוחר במוזיקה. המוזיקה היא חוויה אמיתית אמנותית, היא מעל לכל האמנויות".

מחשובי המלחינים בישראל. זכה בפרס ישראל בתחום הזמר העברי בשנת 1988. הלחין מאות שירים ופזמונים, אך לרוב השירים שהולחנו מאמצע שנות ה-30 ועד סוף שנות ה-40, לא נותר תיעוד. הוא כתב אז עבור קיבוץ חצור, שבו שימש מעין "מלחין בית".

בן ארבע החל לנגן בפסנתר ולהלחין, ובגיל שש החל ללמוד מוזיקה בצורה מסודרת. בגיל עשרים עלה ארצה ממוסקבה, עזב את תחום הנגינה ועבר להלחנה. לפרנסתו עבד בעבודות שונות: בבוקר כפקיד בבנק או בחנות ספרים, ובערבים הלחין שירים. שנה אחרי עלייתו לארץ החל לחבר מנגינות להצגות.

סשה ארגוב נחשב כקפדן ביותר בעניין המילים והטקסט. המומחיות הגדולה שלו הייתה בתרגום המילים לצלילים. "אני שומע לא רק את הריתמוס, לא רק פונטיקה, אלא גם את ההבעה של המילה. אינני יכול לכתוב פרזה עליזה עם מילים לא מתאימות. אני חי את המילים. המנגינה יכולה לצאת יפה, אבל אם היא לא מבטאת את המילה אני צריך להמשיך ולעבוד עליה. מוזיקה צריכה להתאים כמו כפפה למילים".

על השיר

סיפור על שני עננים כשני חברים אוהבים, הרוצים להביע את אהבתם, אך המציאות לא מאפשרת להם. במקום "להתנשק" הם "מתנגשים", נבהלים ובוכים, כמו ילדים. באמצעות הומור, האנשה וחריזה, מתאר הלל את מחזור המים בטבע, ומאפשר לילדים להתחבר, להבין, לפעול ולהמחזי את התפקידים השונים. בזכות ההומור העשיר מדבר השיר אל ליבם של ילדים ומבוגרים כאחד.

על הלחן

סשה ארגוב הפליא לספר את הסיפור בצלילים. הסיפור מחולק לשני בתים, כשכל אחד מתחלק לשני חלקים (א' ו- ב'). לשני הבתים אותה מנגינה בשינויים קלים במקצב ובקצב, המאפשרים ביטוי לרגשות, ומתארים את הסיטואציה, כמו למשל: "ועלו אל השמים" או "יצאה השמש לפייסם" - הצלילים עולים, "הו בכי מר בכי" - האטה וירידה בצלילים. שינויים אלה משרתים את המתרחש בסיפור. חלק ב' של הבית השני הוא קצר יותר ומסתיים בקודה ('זנב' באיטלקית).

מהלך הפעילות:

1. **נספר** את השיר באינטונציה המתאימה לילדים תוך המחשה תנועתית בשתי ידיים.
2. **נבחין** בשני חלקיו השונים של השיר.
3. **נשוחח** על תוכנו של כל אחד מהבתים.
4. **נאזין** לשיר ונלווה בתנועות ידיים את המנגינה.
5. **נתחלק** לזוגות. כל ילד יקבל רצועת גומי רחבה (הגומי יהיה מחובר משני צדיו), והוא ינוע במרחב האישי כמו ענן בשמים.
6. **נתנועע** בעזרת הגומי במרחב על-פי מילות השיר, תוך הקפדה על שינוי גודל, צורה ומיקום. נשים לב, שיש לפעול בתנועות מתואמות עם בן הזוג, על-פי תוכן השיר.

7. **נתחלק** לשתי קבוצות **ונפעל** עם שתי גומיות גדולות. כל קבוצה תטייל כשהיא אוחות בגומייה, מותחת אותה ומרפה לסירוגין. במילים "והנה נפגשו השניים" תתחברנה שתי הקבוצות, תאחזנה בשתי הגומיות, ובמילות הסיום "עכשיו נוהרו שרק" – יתיישבו הילדים, יעזבו את הגומיות בזהירות, ויתבוננו בצורתן החדשה.
8. **נתחלף** בתפקידים **ונצטרף** בשירה.

פעילויות נוספות:

1. **נשוחח** על אודות מחזור המים בטבע.
2. **נאזין** ליצירה "עננים" מתוך "נוקטורניס" מאת דביוסי, המתארת את תנועתם האיטית של העננים.
3. **ננוע** לצלילי היצירה עם גומיות או עם בדים גמישים בצבעי הענן.
4. **נצייר** את הסיפור המתרחש בשיר.

פזמון ליקינתון

מילים: לאה גולדברג
לחן: רבקה גוילי
ביצוע: יהורם גאון

לילה לילה מסתפלת הלבנה
בפרחים אשר הנצו בגנה,
בציצי הליקינתון בגננו הקטן,
לילה לילה מסתפלת הלבנה.

ואומרת הלבנה לעננים
תנו טפה ועוד טפנת לגנים,
שיפרח הליקינתון בגננו הקטן,
כך אומרת הלבנה לעננים.

בא הגשם וצלצל בחלונני,
שר נגון עליז לפרח בגני.
וענה הליקינתון בשמחה ובששון
למטר אשר צלצל בחלונני.

ומחר נצא פלנו אל הגן
ונראה שם את הפרח הקבו,
ולקבוד הליקינתון בני ישיר את הפזמון,
ושמחה גדולה מאוד תהיה בגן.

לאה גולדברג, ראו "שיר הגשם".

רבקה גוילי (1910-1999)

מוזיקאית, מלחינה ומורה, ילידת הונגריה. עברה עם משפחתה לווילנה, שבה למדה מוזיקה, פסנתר, הרמוניה וקונטרפונקט. עלתה לארץ ישראל בגיל עשרים, הצטרפה לגרעין חלוצי שישב בחצר המושבה כנרת ויועד להתיישבות קבע באפיקים.

מכירת צעדה לעיתים אחרי יום עבודה מפרך לדגניה השכנה לנגן בפסנתר. בדגניה ניגנה לעצמה ולחבריה. במשך הזמן הוחלט בגרעין החלוצי, שהיה דל באמצעים, לרכוש פסנתר. לאחר ארבע שנים עברה לתל אביב והחלה להתפרנס ממוזיקה: ליוותה זמרות ושיעורי ריתמיקה והלחינה שירי ילדים.

גווילי השתלמה במוזיקה בארצות הברית וניגנה רסיטלים שהתקבלו בהתלהבות. היא שבה להוראה בארץ ויתרה על הבימה. בין שיריה "מזמור לילה", "יום יפה", "שיר קטן", "האווזים", "פזמון ליקינתון" ו"הירח הצהוב".

על השיר

השיר נדפס בראשונה ב"דבר לילדים". הוא נכתב לתכנית זמרה ברדיו ששודרה באביב. הקושי למצוא שיר מתאים לילדים ומבוגרים כאחד הניע את הפנייה לרבקה גווילי, שביקשה מחברתה לאה גולדברג לחבר מילים, וגווילי הוסיפה להם את הלחן. למחרת הוקלט השיר בקול ישראל, וכעבור כמה ימים ביקשה מערכת "דבר לילדים" לפרסם אותו. בעת שנכתב השיר לא היה היקינתון מוכר בארץ. הצליל של המילה יקינתון עורר בגווילי אסוציאציות לשפה הסינית ולכן נמשכה לסולם הפנטטוני.

על הלחן

השיר הוא בעל אופי של שיר ערש, איטי ורגוע. הביצוע הוא בדרך כלל במפעם חופשי, כאשר משתהים מעט בכל סוף משפט. לכל משפט בטקסט מותאם משפט מוזיקלי, אך המשפט השלישי בכל בית יוצא דופן - הוא מתחלק לשני היגדים מוזיקליים דומים וקצביים יותר, המתחרזים חריזה פנימית (יקינתון - קטון, יקינתון - ששון, יקינתון - פזמון).

מהלך הפעילות

1. **נשאל** את הילדים על תוכנו של השיר, ו**נסביר** להם את המילים קשות.
2. **נציג** לילדים את פרח היקינתון (אם אין בנמצא נראה צילום).
3. **נספר** לילדים, שהמלחינה חשבה שזהו פרח סיני, ולכן חיברה לו מנגינה בסגנון סיני.
4. **נשמיע** בקסילופון או במטלפון את הסולם הפנטטוני: דו-רה-מי -סול-לה ובחזרה. **ניתן** לילדים צלילונים עם סולם זה, ונבקש מהם לאלתר מנגינות פנטטוניות (חמישה צלילים).
5. **נאזין** לשיר ו**נצייר** באוויר כל משפט מוזיקלי.
6. **נתזמר** את השיר. ננגן בשליש בסיומם של המשפטים הראשון, השני והרביעי (צליל אחד במילה האחרונה), במשפט השלישי נקיש את המקצב החוזר בפעמונים.

פעילויות נוספות

1. **נעבוד** על החריזה בשיר. 2. **ניצור** סרט אנימציה לפי תוכן השיר וסדר הבתים.
3. **נמחיז** את השיר תוך כדי התבוננות בסרט אנימציה שיצרנו.

אביב

אָבִיב

מילים ולחן: שרה זוטא
ביצוע: שרה זוטא

בְּיוֹם אָבִיב חֲמִים נָעִים נִצָּאתִי לַגָּנָה,
וַיְמָה רָאִיתִי שָׁם, נוּ מָה?
שְׁבַלְתַּי נִרְקָה,
קָ - קָ - קָ - קָ

בְּיוֹם אָבִיב חֲמִים נָעִים נִצָּאתִי לַגָּנָה,
וַיְמָה רָאִיתִי שָׁם, נוּ מָה?
רִקְפֹתַי נִרְדְּדָה,
שְׁבַלְתַּי נִרְקָה,
קָ - קָ - קָ - קָ

בְּיוֹם אָבִיב חֲמִים נָעִים נִצָּאתִי לַגָּנָה,
וַיְמָה רָאִיתִי שָׁם, נוּ מָה?
דְּבוּרָה שְׁזַמְזָמָה,
רִקְפֹתַי נִרְדְּדָה,
שְׁבַלְתַּי נִרְקָה,
קָ - קָ - קָ - קָ

בְּיוֹם אָבִיב חֲמִים נָעִים נִצָּאתִי לַגָּנָה,
וַיְמָה רָאִיתִי שָׁם, נוּ מָה?
לְבָלוֹב שֶׁל צַפְצָפָה,
דְּבוּרָה שְׁזַמְזָמָה,
רִקְפֹתַי נִרְדְּדָה,
שְׁבַלְתַּי נִרְקָה,
קָ - קָ - קָ - קָ

בְּיוֹם אָבִיב חֲמִים נָעִים נִצָּאתִי לַגָּנָה.
וַיְמָה רָאִיתִי שָׁם, נוּ מָה?
גַּם נִמְלָה קִטְנָה,
לְבָלוֹב שֶׁל צַפְצָפָה,
דְּבוּרָה שְׁזַמְזָמָה,
רִקְפֹתַי נִרְדְּדָה,
שְׁבַלְתַּי נִרְקָה

הַכֵּל רַחֵשׁ רַחֵשׁ

פָּרַח סָבִיב

פְּשוּט, כִּי בָּא אָבִיב.

שרה זוטא (נ' 1948)

גננת מוסמכת, מרצה במכללת אורנים ובמכללת קצרין בקורסים בחינוך מוזיקלי לגיל הרך, מנחה קבוצות של העצמה אישית באמצעות המוזיקה בחינוך המיוחד ובחינוך החברתי קהילתי.

בעבר כתבה תכניות לימודים בחינוך מוזיקלי לגיל הרך ולבית-הספר היסודי. כמו כן, כתבה והלחינה דקלומים ושירים לילדים שקובצו בחוברות ובקלטות אודיו אחדות.

על השיר

השיר נכתב בבית מול חלון גדול המשקיף לנוף אביבי קסום. זוטא ראתה בעיני רוחה את הילדים מטיילים בטבע וצופים בתהליך התעוררות והתעצמות האביב, בדיוק כפי שנהגה כשהייתה גננת לצאת עם ילדי הגן לטיול יום-יומי בתקופת האביב, ולהתבונן בהתעצמותן של תופעות הטבע.

השיר במבנה צביר, מבטא את התעצמותו של האביב בהדרגה עד לשיאו. הלחן הקצבי והדינמי משקף את השמחה ואת תחושת ההתפעמות והשחרור עם בוא האביב.

על הלחן

מנגינת השיר מורכבת מארבעה בתים במבנה צביר ומפזמון חוזר. הבתים מזמנים חוויה משותפת של טיול בגינה, והם בעלי אופי קפיצי ועליו המבטא את שמחת האביב. כל בית בשיר מורכב משני משפטים חוזרים. לכל בית מתווסף בהדרגה מאפיין אביב נוסף: שיבולת ירוקה, רקפת ורדרדה, דבורה שזימזמה, לבלוב של צפצפה, גם נמלה קטנה.

הפזמון גם הוא בעל אופי קצבי ומעורר. מנעד הצלילים בו מתרחב, והוא מורכב משני משפטים מוזיקליים חוזרים בעלי סיומת שונה.

מהלך הפעילות

1. נאזין לשיר ונבחין בצמחים ובעלי החיים שהופיעו בגינה.
2. נמציא תנועה לתיאור אותן דמויות: שיבולת, רקפת, דבורה, צפצפה ונמלה.
3. נצטרף בתנועות שהמצאנו לאורך השיר.
4. נבחר כלי נגינה מתאים לתיאור כל אחת מן הדמויות, וננמק את בחירתנו.
5. ננגן בתורנו על-פי השיר. בפזמון ננגן כולנו יחד.
6. נשיר את השיר בליווי הכלי שבחרנו.

פעילויות נוספות

1. נציג צילומים של הדמויות המופיעות בשיר.
2. נתבונן באותן דמויות, ונסדר אותן על-פי סדר הופעתן בשיר.
3. נצייר את הדמות שמשכה את עינינו.
4. נחבר בית נוסף לשיר בהתאם למה שגילינו בגינה.

שִׁיר הָאָבִיב

מילים ולחן : מתתיהו שלם
ביצוע : מרים אביגיל

פְּנֵה הַגָּשָׁם,
חֲלֵף, חֲלֵף לּוֹ.
עֲנֵן רָקִיעַ
חֲלֵף, חֲלֵף לּוֹ.
פְּנֵי אֲדָמָה
בְּאוֹר חֲמָה
שְׂבָלִים זָקְפוֹ
רְאשֵׁיהֶן בְּקֶמָה.
בְּנֵי הָרִים זֶה אֶל זֶה
בְּרֶמָה יְשׁוּרְרוּ:
שְׁלוֹם, שְׁלוֹם,
הִיָּדֵד! הִיָּדֵד!
אָבִיב הַיּוֹם.

עָרוֹץ הַנַּחַל
גְּלִים בּוֹקֵעַ,
הוֹמָה הַחֲרָשׁ,
חֲדָנָה שׁוֹפֵעַ,
מוֹרִיק הַנּוֹף,
שְׂדוֹת לָרֵב,
צְבָעוֹנִים עָלוּ
בְּאֲדָם-חֵן בְּנִקְיָקִים.
בְּעֶמְקִים פְּרָחֵי-נֹי
זֶה אֶל זֶה יְשׁוּרְרוּ: שְׁלוֹם, שְׁלוֹם,
הָאֶח! הָאֶח!
אָבִיב הַיּוֹם.

מתתיהו שלם (1904-1975)

עלה לארץ מפולין והיה איש קיבוץ, תחילה בית אלפא, שם היה רועה צאן, ואחר כך ברמת יוחנן. יצירתו של שלם מתבססת על ההתרחשות בחילופי עונות השנה ועל חגי הטבע הקשורים להם, ומודגשים בשיריו הסממנים המרכזיים שלהם: גשם, זריעה, קציר חיטים, גידול צאן ומקנה, טוויית צמר ועוד. הוא התאים תכנים אלה, הלקוחים מן המקורות, לתבניות המלודיות של ארץ ישראל המתחדשת בקיבוץ, בכפר, במושב ובמושבה.

על השיר

"שיר האביב" הידוע כ"פנה הגשם" מבשר את בוא האביב. הטבע חוגג באביב, כאשר הכול בו בשיא תפארתו והדרו, והנוף בפריחה צבעונית שטופת שמש ואור ובנחילי מים. ההרים, השיבולים, השדות ושאר תופעות הטבע שרים את השיר לכבודו עם בוא האביב.

על הלחן

השיר בנוי משני בתים. המנגינה כתובה בקצב מתון, קבוע וזהה בכל אחד מהבתים. בכל בית שלושה משפטים מוזיקליים. לקראת המילים "פני אדמה באור חמה" – המנגינה עולה בגובהה כמתארת את המתרחש בשיר.

מהלך הפעילות

1. **נשוחח** עם הילדים על המתרחש בטבע בעונת האביב.
2. **נאזין** לשיר **ונבחין** בתופעות הטבע המצוינות בו.
3. **נעסוק** במילים נרדפות לחלף, רקיע, חמה ועוד.
4. **נדגים** בתנועות ידיים וגוף מה קורה לאוצרות הטבע המופיעים בשיר.
5. **נדקלם** את מילות השיר.
6. **נשיר** את השיר במלואו.
7. **נחלק** את הגן לשתי קבוצות. במהלך ההאזנה לשיר תדגים קבוצה אחת את השיר בתנועות הידיים/הגוף, וקבוצה שנייה תלווה את השיר בהקשת המקצב הקבוע של השיר.

פעילויות נוספות

1. **נביא** לגן שיבולים **ונתבונן** במראה החיצוני שלהן.
2. **נעקוב** אחרי שינויי הצבע של השיבולים (מירוק לצהוב), **ונשוחח** על הסיבות לשינוי ועל משמעותו.
3. **נפרק** את השיבולים **ונתייחס** לחלקים השונים (מוץ, גרעינים וגבעול).
4. **נפריד** בין הגרעינים למוץ, ונטעם את הגרעינים של השיבולת הירוקה.
5. **נשתמש** בגרעינים הצהובים לבישול, לטחינה ונהפוך אותם לקמח.

נִצָּא הַשָּׂדֶה

מילים: שיר השירים ז' : 13
לחן: נעמי שמר
ביצוע: נעמי שמר

נִצָּא הַשָּׂדֶה,
נָלִינָה בְּכַפְרִים,
נִשְׁכַּיְמָה, לְכַרְמִים -

נְרָאָה

אִם-פְּרָחָה הַגָּפֶן
פִּתַח הַסְּמֶדֶר,
הַנְּצוּ הַרְמוֹנִים ;

הוּ עוֹרֵי צָפוֹן,
וּבֹאֵי תִימָן,
הַפִּיחֵי גְנִי.

הוּ עוֹרֵי צָפוֹן,
וּבֹאֵי תִימָן,
זָלוּ בְּשָׁמַיִו.

נְרָאָה

אִם-פְּרָחָה הַגָּפֶן...

נעמי שמר (1930 – 2004)

כלת פרס ישראל, מחשובי היוצרים בזמר העברי שלאחר קום המדינה. רבים ממאות השירים שכתבה והלחינה הפכו לחלק בלתי נפרד מהקלאסיקה הישראלית. הרפרטואר שלה כולל שירים ליריים ושירים שמחים, שירי זיכרון ושירי חג, שירים לילדים ושירים למבוגרים. חלק מן השירים תורגמו לשפות אחרות ומבוצעים ברחבי העולם.

שיריה של שמר מצטיינים בקשר הייחודי שבין המילים למנגינה. לחניה ניחנים בפשטות מלודית, המאפשרת "שירת רבים" (ביטוי שנעמי שמר העדיפה על פני "שירה בציבור"). הלחנים והמנגינות מתאפיינים בבתים קצרים ובמבנים סימטריים, ואילו הטקסטים מתאפיינים בחריזה ברורה, בפשטות ובבהירות המילים, בהומור ובפטריוטיות.

על השיר

מילות השיר לקוחות משיר השירים (שיר השירים פרק ז', פסוק 13) "נִשְׁכַּיְמָה לְכַרְמִים, נְרָאָה אִם פְּרָחָה הַגָּפֶן פִּתַח הַסְּמֶדֶר, הַנְּצוּ הַרְמוֹנִים ; שָׁם אָתָּן אֶת דְּדֵי לְדִי". חשוב לציין, שלשיח הגפן אין כל

ריח, אבל אשכולות הפרחים הקטנים, הלבנים והשעירים, שהוא מצמיח במשך תקופה קצרה הם בעלי ריח נעים.

על הלחן

הלחן בנוי משתי מנגינות: מנגינה לבית ומנגינה לפזמון. המאפיין את מנגינת הבית הוא הנינוחות ותחושת הטיול, ואילו את מנגינת הפזמון מאפיינים הקופצניות והעליזות. אחרי כל פזמון המתחיל במילה "נראה..." הוסיפה נעמי שמר בית נוסף, הכולל לחן ללא מילים, (לְ לְ...) אולי כדי לאפשר 'טיול' נוסף בחיק הטבע, טיול רגוע שלפני הריקוד המאפיין את הפזמון.

מהלך הפעילות

1. **נדקלם ונספר** את השיר. כשנגיע לפזמון – **נשיר** אותו בנמרצות ובעליזות.
2. **נשוחח** על תוכן השיר ונבחין: אילו פירות מופיעים בשיר? מדוע? אילו מסממני האביב ניתן למצוא בפסוקים אלה?
3. **נתנועע** לצלילי השיר: במנגינת הבית **נטייל** במרחב כאילו אנו מטיילים בטבע. במילה "נראה" 'נשקיף' (תנועה עם היד המסמלת תצפית) ונרקוד בדילוגים לצלילי הפזמון העליז.
4. **נתחלק** לזוגות: נטייל יחדיו לצלילי הבית, ובפזמון **נתפזר** בדילוגים. בכל פעם שאנו שומעים את מנגינת הבית **נמצא** את בן זוגנו ונטייל איתו מחדש בניחותא.
5. **נפזר** רדידים צבעוניים כפרחי אביב: לכל זוג ילדים 'יחכו' זוג רדידים באותו צבע: בביתם **נטייל** בין הרדידים, ובפזמון **נחבר** ריקוד משותף הקושר כל שני רדידים.
6. **נשיר ונלווה** את עצמנו בנגינה: נתאים כלי נגינה לבית וכלי נגינה לפזמון, למשל: בבית נקיש בשליש על-פי הפעמה, ובפזמון **ננער** מרקסים עדינים שיתנו תחושה עליזה וקלילה.

פעילויות נוספות

1. **נצא** לטיול בחיק הטבע ו**נתבונן** בשלבי ההבשלה של הגפנים ושל הרימונים.
2. **נביא** לגן תצלומים של שבעת המינים, ו**נשוחח** על כל אחד ואחד.
3. **נחזור** על שירים שאנו מכירים על שבעת המינים ו**נצייר** אותם.
4. **נפסל** מעיסת נייר את הרימונים והענבים.
5. **ניזכר** ביין שהכנו בראש השנה מענבים ומרימונים, ו**נכין** יין צימוקים בתקופת האביב, מכיוון שהענבים טרם הבשילו.

אור חבצלות
מילים: שרה לוי-תנאי
לחן: מזרחי בבלי
ביצוע: עפרה חזה

אור חבצלות
זָמַר שׁוֹשְׁנִים,
בְּשָׁרוֹן עָלָה
רֵיחַ עֲדָנִים.

חבצלת לך
ולִי הַשׁוֹשְׁנִים,
בְּשָׁרוֹן עָלָה
רֵיחַ עֲדָנִים.

שרה לוי-תנאי, ראו שיר "רוח".

על השיר

השיר פורסם בשנת 1958. לפני תקופה זו התגוררה שרה לוי-תנאי עם משפחתה בקיבוץ רמת הכובש באזור השרון. ניתן לשער, שהיא הושפעה מהחבצלות הגדלות בקו החוף של ארץ ישראל, והביעה את יופיין וניחוחן הבשום והמשכר בשיר. החבצלת נזכרת בשיר השירים כסמל ליופי: "אני חבצלת השרון, שושנת העמקים" (שיר השירים, פרק ב', פסוק 1). צירוף זה מסביר את ההתייחסות של לוי-תנאי לחבצלת ולשושנה כאחד.

על הלחן

על-פי השירון "שירים ומזמורים", המנגינה היא בבילית. לשיר שני בתים שלחנם זהה, וכל אחד מהם מורכב מארבעה משפטים. המשפטים 1-3 ו-4 מורכבים מתבנית מקצב שחוזרת על עצמה, לעומת המשפט השני הבנוי במקצב שונה.

מהלך הפעילות

1. **נקרא** את מילות השיר ו**נשוחח** על תוכנו.
2. **נשיר** את השיר ב"שירת מענה" (ביצוע של יחיד מול קבוצה). הגנת תשיר את השורה הראשונה והילדים יחזרו אחריה. כך **נמשיך** עם יתר השורות בשיר.
3. **נתחלף** בתפקידים.
4. **נחזור** על הפעילות בליווי כלי נגינה.
5. **נתחלק** לזוגות. כל זוג יקבל דף משותף ושני צבעים. **נשיר** את השיר. אחד מבני הזוג ייתן ביטוי גרפי לצלילים המושמעים ובן זוגו יחקה את רישומו. כך **נמשיך** לאורך כל השיר.
6. **נמציא** ריקוד לשיר.

פעילויות נוספות

1. **נתבונן** בחבצלת או בתצלום שלה.
2. **נתייחס** למראה ולריח.
3. **נצייר** בכרטיס אחד חבצלת אחת ובכרטיס אחר כמה חבצלות.
4. **נשווה** בין החבצלת לשושנה.

ניצנים נראו בארץ

מילים: שיר השירים ב: 12

לחן: נחום היימן

ביצוע: ליאורה בלוד, חגית מאירס, אילאיל קרן

ניצנים נראו, נראו בארץ

עת זמיר הגיע, עת זמיר.

ניצנים נראו, נראו בארץ

עת זמיר הגיע, עת זמיר.

כי הנה, סתו עבר, סתו חלף-חלף לו

הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם.

כי הנה, סתו עבר, סתו חלף-חלף לו

הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם.

נחום היימן (נחצ'ה) (ני 1934)

נחום היימן נולד בעיר ריגה שבלטביה, ועלה ארצה עם משפחתו כשהיה בגיל 6. בילדותו החל לנגן בפסנתר, אך לאחר שחלה בשיתוק ילדים עבר לנגן באקורדיון. החל מגיל 14 התגורר כילד חוץ בקיבוץ נען, וזכה להדרכה מחברי הקיבוץ, יהודה אורן ודוד זהבי. מאוחר יותר זכה להכוונה ממתתיהו שלם, והפך לאקורדיוניסט בחוגים לריקודי עם בהשפעת גורית קדמן, מחלוצות ריקודי העם בארץ.

נחום היימן הוא מלחינם של מאות שירים ישראלים, שרבים מהם מוכרים ומושרים בציבור כחלק מהקלאסיקה של הזמר העברי. הוא הלחין מוזיקה לעשרות סרטים וסדרות טלוויזיה, הקים חברת תקליטים משלו והדריך מקהלות וחבורות זמר ואף טיפח במשך שנים אמנים רבים בתחילת דרכם. כיום הוא עומד בראש העמותה למורשת הזמר עברי, ואף ייסד אתר אינטרנט המלכד את השירה העברית לדורותיה, ובה תמלילי שירים ולחנים, על מנת שיהיו נגישים לכל חובב שירה ופזמונאות ישראלית.

על השיר

מילות השיר לקוחות משיר השירים פרק ב', פסוק 12. אלה מתארות את התעוררות הטבע ופריחתו, ומטות גם אוזן לציוץ הציפורים.

המילים בבית הראשון של השיר משקפות את הופעת הניצנים באילן, המסמלת את ראשית תהליך צמיחתו "ניצנים נראו בארץ". השורה השנייה של אותו בית - "עת הזמיר" מתייחסת לזמרת העופות כלומר, לזמר כללי (ציפור ששמה זמיר אינה מופיעה במקורותינו הקדומים כלל, לא בתנ"ך ולא בדברי חכמי התורה שבעל-פה ואף לא בארצנו). דברים אלה מוכיחים, שהשיר מתייחס לזמר בכלל ולא לציפור עצמה.

המילים בבית השני של השיר "הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם" מתייחסות לפרק הזמן הקצר שבו הגפנים פורחים בפריחה לבנה בעלת ריח נעים (סמדר – אשכול הפרחים הלבן של הגפן).

טקסט עשיר זה הפרה את דמיונו של נחום היימן באחד המפגשים של ריקודי עם, שבהם נהג לנגן על האקורדיון. היימן מספר, שהוא פתח ספר תנ"ך, שנשכח על אחד השולחנות, באופן אקראי בשיר השירים, ראה את המילים "נָצְנִים נִרְאוּ בְּאַרְץ", והחל לנגן ולשיר.

על הלחן

האופי הריקודי של השיר דומה להורה, שאפיינה את תרבות היישוב בארץ ישראל. הלחן הוא שמח וקופצני, ומבטא את שמחת הטבע עם בוא האביב ואת אהבת האלתור באקורדיון של המלחין.

אהבת האלתור נותנת את ביטוייה בשני החלקים של השיר. בחלק הראשון ישנה חזרה על המילים עם קישוט צלילי בפעם השנייה, לדוגמה: נראו - נראו, עת זמיר - עת זמיר, ובחלק השני של השיר במילים סתיו חלף - סתיו חלף, נתנו - נתנו. זרימת הלחן נקטעת אף היא בשני החלקים של השיר בצלילים המודגשים הנפרדים. בחלק הראשון: א-רָץ, ו (ז)-מיר ובחלק שני (ה) לך-לו ו (רי)-חם.

מהלך הפעילות

1. **נשוחח** על מאפייני האביב.
2. **נקרא** את השיר **ונבחין** במאפייני האביב המצוינים בו.
3. **נאזין** לשיר ונבטא את מילותיו בתנועה.
4. **נשיר** את השיר **ונלווה** את סופי המשפטים במחיאות כף (2 מחיאות - מחיאה אחת לסירוגין) ניצנים נראו נראו בא-רָץ
עת זמיר הגיע, עת ז-מיר
כי הנה סתיו עבר, סתיו הלך ח-לף לו
הגפנים סמדר נתנו, נתנו רי-חם.
5. **נשיר** את השיר **ונלווה** את הצלילים המודגשים (בסופי משפטים) בכלי הקשה על-פי בחירת הילדים.
6. **נעודד** את הילדים ליצור ריקוד לשיר בהתאם לחלקי השיר.

פעילויות נוספות

1. **ניצור** עבודת יצירה בנושא האביב על-פי הטקסט של השיר.
2. **נספר** לילדים על המלך שלמה, **ונלמד** שירים נוספים הלוקחים מתוך שיר השירים: "קול דודי" בלחן עממי, "הנה הסתו עבר" בלחן של דפנה אילת.
3. **נאזין** ליצירה "האביב" מתוך "עונות השנה" מאת ויוולדי, **ונבחין** במאפיינים של העונה המופיעים בה.

קיץ

אחינו הקטן

מילים ולחן: נעמי שמר
ביצוע: דודו זכאי

מתי ענב נבשיל
בכרם הרחוק?
מתי נדהר בשביל
ונתגלגל מצחוק?

בקיא, בקיא, אחינו הקטן,
בקיא, בקיא כמובר!

מתי אָל חוף הים
גידה יחפים
ונאספה שם
אלפים צדפים?

בקיא, בקיא, ...

מתי מלא הסל
נקטפה תאנים?
מתי נעיר אָל-על
המון עפיפונים?

בקיא, בקיא, ...

על כן עמנו כאן
בצל עצי תמר
אחינו הקטן
צוחק צוחק ושר

בקיא, בקיא, ...

נעמי שמר, ראו "נצא השדה".

על השיר

השיר בן ארבעה בתים ופזמון חוזר, ומשופע במראות קיץ. מילותיו הן דו-שיח בין ילד צעיר ותמים, השואל, לבין אחיו המבוגר ממנו, המנוסה והיודע להשיב. השאלות מעניקות ידע נרחב על

מאפייני הקיץ המענגים: ענבים מבשילים בכרם, ילדים יחפים אוספים צדפים על החוף, קטיף תאנים והפרכת עפיפונים. כל השאלות מתחילות במילה "מתי?", שהיא אנאפורה ספרותית (אמצעי ספרותי, המבליט ומדגיש במקרה זה את הסקרנות של הילד). כל התשובות הן היגד החוזר ונשנה, כפזמון בין בתים.

כמו ברבים משיריה של נעמי שמר, יש בשיר זה שימוש במקורות: מקור הכינוי "אָחינו הַקָּטָן" הוא בתנ"ך בספר בראשית, פרק מ"ד, פסוק 26. יהודה, אחד משנים-עשר בניו של יעקב אבינו, מסרב לתת בידי אחיו יוסף, שנמכר לשיירת סוחרים והיה ברבות הימים למלך מצרים, את אחיהם הצעיר בנימין, המכונה על ידו פעמיים "אחינו הקטן". כינוי זה נועד לרכך את ליבו של יוסף ולעורר בו געגועים למשפחתו ומחילה לאָחיו.

בבית האחרון מתגלה לנו, שהדו-שיח השירי מתנהל בצל עצי תמר, על גדות הכינרת, בסמוך למושבה כינרת, מקום הולדתה של המשוררת, שאותו אהבה מאוד ואליו ביקשה לשוב למנוחתה האחרונה.

החריזה בשיר עשויה בתבנית א', ב', א', ב'. יש לציין, שהחריזה קיימת לא רק בסופי השאלות, אלא גם בין מילות האמצע של משפטים אלו. בלשון השיר יש תערובת שובבה של היגדים במשלבי לשון מנוגדים – עכשוויים ועתיקים: "נתגלגל מצחוק" ו"המון עפיפונים" לצד צורה קדומה - "נאסופה" ו"נקטופה". בבית האחרון של השיר נעלמת תבנית הדו-שיח, המאופיינת בשאלה "מתי...?", ואנו מוצאים תיאור מפורט יותר של "אָחינו הַקָּטָן", שאליו התוודענו בפזמון.

על הלחן

הלחן, בעל הגוון הישראלי המובהק (מודוס מיקסולידי), עוקב אחר השאלות והתשובות בשיר במשפטים פתוחים וסגורים, בהתאמה. בולט בו המקצב שנמצא בשירים ישראליים רבים שחוברו בשנות ה-30 עד ה-60 של המאה העשרים, כגון "קול דודי", "שה וגדי" ו"אל המעיין".

מהלך הפעילות

1. **נקרא** בפני הילדים את השיר, לאט ובהגייה ברורה, ו**נתייחס** לפעילויות המיוחדות האופייניות לעונת הקיץ.
2. **נקרא** בתורנו את ה"בית", והילדים בתורם ישיבו בפזמון.
3. **נלמד** את הילדים לשיר את הפזמון בלבד.
4. **נשיר** את ה"בתים", והילדים יענו בשירת הפזמון.
5. **נמציא** ריקוד זוגות לפזמון החוזר.
6. **נתחלק** לזוגות. כל זוג יסתובב בתנועה מעגלית לפי השיר (נשים לב, שיש להחליף כיוון בסוף משפט מוזיקלי). בפזמון **נבצע** את הריקוד שהמצאנו תוך כדי שירה.

פעילויות נוספות

1. **נכין** תמונות המתארות את המראות והפעולות שמוזכרים בשיר.
2. **נציין** את המראות והפעולות בכרטיסיות נפרדות. לצד המילים **נתלה** את הציורים שהכנו.

3. **נצמיד** לכל מילה (כרטיס) מילה נחרזת.
4. **נסדר** את הכרטיסים על-פי סדר הופעתם בשיר.
5. **נשיר** את כל בתי השיר בעזרת הכרטיסיות שסידרנו.

מה יש בקיץ?
מילים: חיה שנהב
לחן: ציפי כהנוביץ'
ביצוע: פזית נוני

בְּקִיץ יֵשׁ -
אֲבֹטִיחִים
וּמְלוֹנִים
וְעֵנָבִים
וְגַם
בְּרֵכַת שְׁחִיָּה
בְּגָדִים קְצָרִים
הַרְבֵּה גְלִידָה
וְגַם
אֲפֹרְסֻקִים
וּמְשֻׁמְשִׁים
וְזָבֻבוֹנִים וְיַתּוֹשִׁים
וְסַנְדְּלִים
וְכוֹבָעִים
וּמְזִיעִים
וְחֵם.

חיה שנהב (נ' 1936)

משוררת וסופרת ילדים, ילידת מושב כפר יהושע בעמק יזרעאל. היום מתגוררת חיה שנהב עם משפחתה בירושלים. הוריה היו מראשוני המתיישבים בכפר ועסקו בחקלאות. ילדותה עברה עליה בכפר, כשהיא מוקפת בעלי חיים ושדות מוריקים. מרבית כתיבתה מופנית לילדים ולנוער, הגם שבמהלך השנים פרסמה כמה ספרים המיועדים למבוגרים. שנהב זכתה בפרסים רבים על ספרות יפה ועל מכלול יצירתה בספרות הילדים.

ציפי כהנוביץ' (נ' 1942)

מורה ומרצה לחינוך מוזיקלי, מלחינה, מוזיקולוגית ומדריכה בהוראת מוזיקה בגני-ילדים. במהלך השנים שבהן עבדה, למדה והקימה משפחה הלחינה שירים רבים לילדים.

על ההלחנה, אומרת ציפי כהנוביץ': "אני אוהבת לשיר, לרקוד ולנגן. אני אוהבת ילדים צעירים, ואני אוהבת שירה טובה לילדים. בשיריי התמזגו אהבותיי".

על השיר

השיר, הנמצא בספר "על ההר יושב ענק", שחיברה שנהב, נכתב כרשימה ארוכה של פריטים הקשורים לקיץ. רשימה זו מסודרת בצורה הגיונית: שלושה סוגי פירות עגולים, המוצגים מהגדול ועד הקטן. לאחר מכן שלושה פריטים המוצגים מהרחוק אל הקרוב.

בנוסף לסדר ההגיוני של רשימת הפריטים, מציע הטקסט חלוקה פנימית באמצעות 3 מילים קצרות המתחרזות ביניהן: ים, גם וחם. בין המילים האלה נוצר קשר של משמעות וקשר מצלולי.

על הלחן

השיר בנוי משני חלקים. החלק הראשון פותח בהקדמה קצרה, ואחריה שני חלקים שונים. החלק הראשון מורכב משני משפטים מוזיקליים זהים (בעלי מילים שונות), והחלק השני מורכב ממנגינה חדשה החוזרת פעמיים על אותן מילים.

ההבדל בין שני החלקים בא לידי ביטוי גם באורך המשפטים. בחלק הראשון שני משפטים קצרים ונקטעים באמצעות צלילים ארוכים והפסקות אחרי כל מילה. בחלק השני משפט אחד ארוך, החוזר פעמיים ללא הפסקות, ויוצר כך תחושה של האצה.

מהלך הפעילות

1. **נאזין** לשיר **ונשים לב** למה יש בקיץ.
2. **נשחזר** את הפריטים ששמענו בשיר, **ונציג** אותם באמצעות תמונות/תצלומים שהכנו. **נשים לב**, שכל פריט בשיר יוצג בכרטיסייה נפרדת.
3. **נמחיז** את השיר בעזרת התמונות בליווי תנועות ידיים. **נקפיד** על גודל התנועה (כגודל הפריט), על קרבת התנועה לגוף ועל קשר בין המילות הסוגרות בכל בית.
4. **נשיר** את השיר **ונלווה** אותו בתנועות הידיים שהמצאנו.
5. **נמחא** כפיים בהפסקות המופיעות בחלק הראשון של השיר. בחלק השני **נמחא כפיים** בהטעמות (בהברה האחרונה של כל מילה: אפרסקים ומשמשים...).
6. **נבחר** כלי הקשה מתאימים לשיר שיחליפו את מחיאות הכפיים, **ונצטרף** בשירה ובנגינה.

פעילויות נוספות

1. **נצייר** פריטים אחרים השייכים לקיץ.
2. **ניצור** הַדְבָּק (קולאז'), שבו **נחבר** את כל עבודות הילדים לתוך שמש גדולה.
3. **נכין** משחק של דו-קלף **ונשחק** משחק זיכרון.
4. **ניקח** כדור ספוג ונשב במעגל. **נשיר** את השיר ונעביר את הכדור מזה לזה בהפסקות שבחלק הראשון. בחלק השני **נמשיך** להעביר את הכדור על-פי ההטעמות הבולטות בכל מילה.

החפּשׁ הַגְּדוֹל

מילים ולחן: נעמי שמר
ביצוע: חנן יובל

הפּל אַנִי יְכוּל בְּחַפְשׁ הַגְּדוֹל:

לְצַמַּח וְלַגְדֹּל בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל,
לְלַבֵּשׁ סִנּוֹר כָּחַל בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל,
וְ-פָּכָה לְעַמֵּל בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל.

הַכֹּל הַכֹּל אֲנִי יָכוֹל,
כִּי זֶה הַחֶפֶז הַגָּדוֹל.

כְּמַעַט הַכֹּל אֶפְשֶׁר בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל:
אוֹלֵי נִסֵּעַ לְכַפֵּר בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל,
לְעֹזֵר שֵׁם בְּבַצִּיר בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל,
וּקְצֵת לְקַצֵּר חֲצִיר בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל.

הַכֹּל הַכֹּל אֲנִי יָכוֹל,
כִּי זֶה הַחֶפֶז הַגָּדוֹל.

אֲבָל הַכִּי נִחְמָד בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל
פְּשׁוּט לְהִיּוֹת לְבַד בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל,
וְעַל חוֹלוֹת זָהָב בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל,
לְשִׁכַּב לִי עַל הַגֵּב בַּחֶפֶז הַגָּדוֹל.

הַכֹּל הַכֹּל אֲנִי יָכוֹל,
כִּי זֶה הַחֶפֶז הַגָּדוֹל.

נעמי שמר, ראו "נצא השדה".

על השיר

החופש הגדול מסמל את חופשת הקיץ המסיימת את שנת הלימודים בבתי-הספר ובגני-הילדים בישראל. השם אינו תקין לשונית, משום שמדובר בחופשה ולא בחופש, אך הוא נקלט בשפה המדוברת בצורתו זו. המילה "הגדול" מתייחסת לפרק הזמן של החופשה, שהיא הארוכה ביותר במוסדות החינוך.

השיר "החופש הגדול" שכתבה והלחינה נעמי שמר, מבטא את שמחת החופשה, שבאה לידי ביטוי בצירוף החוזר בכל שורה. הצירוף הזה עוסק באפשרויות הבילוי הנרחבות בסביבה חקלאית (הקיבוץ) ובהשפעת הכנרת הנמצאת בקרבת הקיבוץ שבו התגוררה המשוררת.

בשיר אמנם מוצהר ש"הכול אני יכול בחופש הגדול", אך הדובר מתייחס גם למחויבות לעבודה. בבית הראשון במשפט "ללבוש סינר כחול וככה לעמול". בבית השני מציע הדובר נסיעה לכפר ועזרה בעבודת החקלאות. בבית השלישי משתף אותנו הדובר בהעדפות שלו "אבל הכי נחמד

בחופש הגדול", ומגלה, שהוא רוצה להיות לבדו ולשכב על הגב על חולות הזהב, הרחק ממטלות העבודה בכפר או במקום אחר.

על הלחן

השיר בנוי מבית ומפזמון. הבית מורכב מארבעה משפטים סימטריים, כשכל משפט מחולק לשניים. החלק הראשון בכל משפט מציג מעין שאלה, וחוזר על עצמו באותו מקצב אך בלחן שונה. החלק השני בכל משפט מציג מעין תשובה, על-אף שהיא חוזרת על עצמה באותן המילים (המחזקות את השמחה של ה"חופש הגדול") ובאותו מקצב (כמעט זהה לשאלה).

הפזמון מחולק אף הוא לשניים. חלק ראשון קופצני בעל מרווחים גדולים יחסית, המחזק את הקשר בין המילה לצליל. החלק השני זורם יותר, בצלילים רודפים, ומסתיים בחרוזה מברחת המבוצעת בצורה מליסמטית (צלילים אחדים בהברה).

מהלך הפעילות

1. **נאזין** לשיר ו**נבחין** בבילויים השונים המוזכרים בשיר.
2. **נצטרף** בשירה במילים "החופש הגדול".
3. **נלווה** את השירה בנגינה במרקס במילים "החופש הגדול".
4. **נתחלק** לשתי קבוצות. קבוצה אחת תנגן בכלי עץ את החלק הראשון של כל משפט, והקבוצה השנייה תענה בשירה "החופש הגדול" בליווי מרקס.
5. **נסתדר** בזוגות. אחד מבני הזוג ינגן בדלי באמצעות הכף בתחילת המשפט, ובן זוגו יענה לו בשירה ובנגינה על בקבוק מלא חול בחלקו. בפזמון **נרקוד ונגנן** בו-זמנית באופן חופשי.

פעילויות נוספות

1. **נשוחח** על הבילויים המועדפים עלינו בחופשה.
2. **נאסוף** חול, צדפים גרוסים ומים, ו**ניצור** רעשנים שונים מבקבוקי שתייה.
3. **נגנן ונשווה** בין הצלילים השונים.
4. **נערוך** משחק צלילי. **נבחר** ילד לנגינה באחד מהרעשנים שיצרנו ונציב אותו מאחורי מסך. הילדים הצופים ינסו לגלות על-פי הצליל מהו החומר הנמצא בתוך הרעשן.

פְּיָסִים

מילים: לוי קיפניס
לחן: דניאל סמבורסקי
ביצוע: יעל צבי, אורי ביתן, טל פדר, עמית לורבר

חֶסֶם, חֶסֶם, חֶסֶם, הוּ-הוּ, מָה חֶסֶם,
יְלָדִים, גִּלְף לָיִם!
מִי לָיִם יִקְפֹּץ רֵאשׁוֹן -
הוּא יִהְיֶה גְבוּר-נְחֻשׁוֹן!

גֵּל, גֵּל, גֵּל, עֲבָה וְקַל -
בּוֹאוּ נַעֲשֶׂה מַעֲגָל!
כֶּף נִמְחָא בְּרַב שְׂמִחָה
אֶל כָּל גֵּל שְׁלוֹם נִקְרָא!

גֵּל הוֹלֵךְ וְגֵל קָרֵב -
עִם כָּל גֵּל כֹּה נִשְׁתוֹבֵב,
אֶל כָּל פֶּחַד, לֹא נִפֵּל,
לֹא אֶכְפֵּת אִם רֵאשׁ נִטְבֵּל!

לוי קיפניס, ראו שיר "מן הבוקר גשם".

דניאל סמבורסקי, ראו שיר "מן הבוקר גשם".

על השיר

המילים של השיר "ביים" מנסות לקרב את הילדים לים דרך משחק. בבית הראשון יש ניסיון לעודד את הילדים לטבול במים עם הכרתם כגיבורים. המילים בבית השני מנסות לקרב אותם לים כקבוצה (במעגל), ולעודד במחויאת כף את הגלים. בבית השלישי הילדים כבר נמצאים בתוך המים, והמשורר מדרבן אותם להשתובב, ומחזק את רוחם, שאפילו יפלו, תהיה זו רק טבילה במים.

על הלחן

השיר "ביים" בעיבוד אורי ביתן לקוח מתוך הדיסק "לנו עדר בשדה". הוא מורכב משלושה בתים בעלי מנגינה חוזרת. את הבית הראשון שרה זמרת, והיא מלווה בצלילים ארוכים בפסנתר. הבית השני שר זמר ומצטרפים אליו תופים, גווירו (כלי הקשה) ובס במקצב בוסה נובה (bossa nova), שמאפיין את המוזיקה הברזילאית. אחרי הבית השני נשמע קטע סולו מאולתר לפסנתר, ואחריו מושמע הבית השלישי שאותו שר זמר נוסף. בסופו של הבית ישנו מעבר סיום, המכיל משפטים מהשיר, שאותו שרים שלושת הזמרים בקולות, עם חזרה על המשפט נלך לים.

מהלך הפעילות

1. **נעמוד** במעגל ונלחץ את היד למי שיושב מימיננו, זה אחרי זה, כאילו גל עובר בינינו.
2. **נחזור** על הפעילות בדרכים שונות. פעם "נעביר" גלים גבוהים, פעם קלים, פעם מתרחקים

ופעם מתקרבים.

3. **נאזין** לשיר **ונבחין** בשינויים בביצוע בין בית לבית.

4. **נתאים** לכל בית סוג של גל.

5. "**נעביר גל**" מהאחד לאחר בהתאם לשיר. **נשים לב**, **שיש** להחליף את סוג הגל בכל בית חדש, ולהניע גל משותף בקטע הסולו המאולתר של הפסנתר. בסיום **נקום ונלך** במרחב כאילו שאנחנו הולכים לים.

6. **נתחלק** לשלשות. כל שלישייה תשב במעגל ותחזיק בידה בלון ממולא מעט אורז או תוף ים הנותן תחושה של ים.

7. **נשיר** את השיר בליווי הבלון. **נשים לב**, **שיש** להעביר את הבלון לחבר היושב מימינינו בכל פתיחה של ביתחדש. בחלק המאולתר **נשחק** באופן חופשי עם הבלון.

פעילויות נוספות

1. **נמלא** גיגית גדולה במים.

2. **נניע** את היד שלנו בחוזקה בתוך המים בגיגית, **ונתנסה** ביצירת גלים שונים.

3. **נזרוק** אבן קטנה לגיגית **ונתבונן** במעגלים הקטנים שהולכים וגדלים.

4. **נשוחח** על סיבת היווצרות הגלים (בכל פעם שמשחו בא במגע עם המים הוא מזיז אותם ממקום למקום ויוצר גלים).

5. **נשתף** את הילדים באמצעי הזהירות שאנחנו נוקטים בהם.

כְּמָה מֵיָם יֵשׁ בְּיָם?
מילים ולחן: דורית אראל
ביצוע: דורית אראל

כְּמָה מֵיָם יֵשׁ בְּיָם?

כְּמָה מֵיָם יֵשׁ בְּיָם?

מִשֶּׁם לְכָאן, מְכָאן לְשֶׁם

כְּמָה מֵיָם יֵשׁ בְּיָם?

גַּל רוֹדֵף לוֹ גַּל רוֹדֵף לוֹ גַּל כְּמוֹ גַּלְגַּל גַּל גַּל גַּל
גַּל רוֹדֵף לוֹ גַּל רוֹדֵף לוֹ גַּל כְּמוֹ גַּלְגַּל גַּל גַּל גַּל

דורית אראל (נ' 1953)

זמרת וסופרת. נולדה במושב גבעת חן, לאם מנצחת מקהלות ולאב חקלאי שאהב לשיר. מילדות היו השירים חלק מאורח החיים שלה, ואלה ניכרים בדבריה "לפעמים אני חושבת, שלא אני היא שבחרתי במוזיקה כאורח חיים, המוזיקה בחרה בי!"

שירי הילדים ליוו אותה מאז ומתמיד, בכל פעילות - בעבודות השוטפות במושב (חליבת פרות, מיון עגבניות ועוד) ובעבודה עם ילדים. לדעתה, באמצעות המוזיקה "אפשר לגעת בלבבות, לחלום חלומות ולהרגיש את הביחד".

על השיר

השיר נכתב בצורה ספונטנית באמצע מפגש מוזיקלי עם ילדים אוטיסטים. אראל מספרת, שאת השיר חיברה כדי להרגיע את הילדים לאחר פעילות תוססת של ריקודים קצביים.

השיר קצר, בעל מספר מילים קטן, אך הוא מעניק את התחושה של היס באמצעות המצלול העשיר שלו. ניכרים בו שני חלקים: החלק הראשון בנוי משאלה החוזרת שלוש פעמים, ובה בולט העיצור מ', הנותן תחושה של זרימה. בחלק השני בולטת המילה "גל", המופיעה בפני עצמה וכחלק מהמילה "גלגל". היא מעניקה תחושה של זרימה ואף מוסיפה מצלול אחר לשיר.

על הלחן

הלחן הגלי תואם את מילות השיר. הוא מחולק לשני חלקים: בחלק הראשון מסתיים כל משפט בצליל ארוך, הנותן תחושה של זרימת המים. החלק השני, משפיעים הצלילים המהירים יותר תחושה של "גל רודף גל".

מהלך הפעילות

1. **נשב** במעגל ונאחז ידיים. בחלק הראשון של השיר **נתנועע** מצד אל צד לפי המנגינה, ובחלק השני **נניע** את הידיים בתנועות גליות על-פי המוזיקה.
2. **נעמוד** במעגל ונאחז בד תכלת גדול. **נחזור** על הפעילות הקודמת עם ניעת הבד.

3. **נתפזר** במרחב ונאחז סרט מנייר כסוף (החומר משמיע צליל) בכל יד. **נתנסה** בתנועות שונות של הסרט ונמליל את הפעולה (ניעור, הנפה ועוד).
4. **נבחר** את התנועה המתאימה לכל חלק ונלווה את השיר בתנועות שבחרנו.
5. **נלווה** את השיר בכלי הקשה. בחלק הראשון **נבחר** כלים בעלי צליל מתמשך כגון גונג, מצילה, שלישי **ונצטרף** בנגינה במילים מים – ים. בחלק השני **נלווה** את השיר בכלים מרשרשים כגון תוף ים, מקל גשם, מרקס.
6. **נשיר ונלווה** את השיר בכלים שבחרנו.

פעילויות נוספות

1. **ניקח** חבל ארוך ונקשור אותו מצד אחד לידית אורגל של ארון, ומצד שני **נחזיק** אותו חזק ביד.
2. **נניע** את החבל כמו גל בזמן שהילדים העומדים בקבוצה יעמדו בטור וידלגו על הגל מבלי לנגוע בו. **נשים לב**, שיש לשנות את גודל התנועה של הגל בהתאם ליכולת של הילדים.
3. **נתנסה** בהתפשטות הגל באמצעים שונים:
 - א. **נזרוק** אבן לגיגית מים **ונתבונן** בהתפשטות הגלים.
 - ב. **נרים ונוריד** את החבל במהירות פעם אחת בלבד, **ונעקוב** אחרי ההתקדמות של הגל.
 - ג. **נמתח** יריעת פלסטיק נצמד על תבנית קפיצית מתפרקת בקוטר 24 - 26 ס"מ ללא התחתית. **נפזר** כף גרגרי סוכר על היריעה מצידה הפנימי של התבנית, בצורה אחידה ככל האפשר. **ננשוף** בחלילית צמוד מאוד לתבנית (ילד יחזיק בה חזק) אבל ללא נגיעה. **נתבונן** כיצד מסתדרים גרגרי הסוכר.
 - ד. **ניקח** כוס פלסטיק ונלביש עליה גומיה מתוחה. נפרוט על הגומייה **ונקשיב** לתהודת תדר הגל בקופסה.

ביבליוגרפיה:

- בירביס, הדסה ואחרים (עורכים). (1960). **זמר חן**: שירון לגני-הילדים ולכיתות היסוד א'–ב'. תל אביב: איגוד הקומפוזיטורים בישראל בשיתוף עם המרכז לתרבות החינוך, הספרייה למוזיקה.
- בן דור, דתיה. (1984). **פרפר נחמד: שירים מנגינות ושעשועים מתוך סדרת הטלוויזיה הלימודית**. תל אביב: המרכז לטכנולוגיה חינוכית.
- גביש, עופר ועדי אדר. (2004). **שיר לדרך**. תל אביב: עם עובד.
- גורלי, משה וסמבורסקי, דניאל. (עורכים). (1956). **ספר שירים ומנגינות לגני-הילדים ולבתי-הספר**. ירושלים: קרית ספר בע"מ.
- גל, איה ואחרים. (2007). "גן שירה", **הד הגן**, 98–94.
- הירש, נורית. (2007). **מקהלה עליזה**. תל אביב: ידיעות אחרונות.
- נצר, אפי. (1983). **לשיר עם אפי נצר - הספר הראשון: השירים שאנו אוהבים**. מפעלי תרבות וחינוך.
- עמירן, פוגצ'וב עמנואל. (1979). **אל המעיין - שירים לילדים**. תל אביב: מפעלי חינוך ותרבות.
- פינקיאל ואחרים. (2009). **זמר לך לגיל הרך, חוברת ראשונה - שירים לכל עת**. ירושלים: גף פרסומים משרד החינוך.
- פינקיאל ואחרים. (2011). **זמר לך לגיל הרך, חוברת שנייה, שירי חגים**. ירושלים: גף פרסומים משרד החינוך.
- קיפניס, לוי. (1978). **מחרוזות זמירות ומשחקים לילדים**. תל אביב: מפעלי חינוך ותרבות.
- קלאוזנר, הנרי. (2010). **שירת מקהלה**. תל אביב: מאיה רותם.
- שחר, נתן. (2006). **שיר שיר עלה-נא**. בן שמן: מודן.
- שחר, נתן ואחרים. (1999). **נוף צליל**. תל אביב: מכון מופ"ת.
- שמר, נעמי. (1982). **ספר גימל**. תל אביב: לולב.
- שמר, נעמי. (2006). **הכל פתוח**. תל אביב: עם עובד.
- שנהב, חיה. (1982). **על ההר יושב ענק**. תל אביב: עם עובד.

אתרי אינטרנט:

<http://mooma.mako.co.il>

<http://nostalheb.brinkster.net>

<http://he.wikipedia.org>

<http://www.youtube.com>

<http://www.zemereshet.co.il>

נספחים

עבוד	ביצוע	לחן	מלים	שם השיר	סתו
אלונה טוראל	מזי כהן ויואל לרנר	עמנואל עמירן	משה דפנה	היורה שמע נא	1.
רני גולן	מיקה שחר, מקהלת מורן	יואל ולבה	לאה גולדברג	שיר הגשם (גרסה מקוצרת)	2.
רני גולן	מקהלת מורן הצעירה בניצוחה של שרון רם, רני גולן, דורון אייזלר (גרסה מלאה)	יואל ולבה – רני גולן	לאה גולדברג	שיר הגשם (גרסה מלאה)	3.
יגאל חרד, רמי שולר	עידית אבן-דגן, יגאל חרד, רמי שולר	עמירן	שרה לוי תנאי	הרוח	4.
ליאורה בלוך	חגית מאיירס, ליאורה בלוך	חיים אהוביה	דוד אגמון	אחד מרגבי השדה	5.
שם טוב לוי	אריק איינשטיין	שלום חנוך	אריק איינשטיין	ברליה צא	6.
					חורף
חווה אלברשטיין	חווה אלברשטיין	נורית הירש	יורם טהרלב	אח איזה חורף	7.
עוזי אסנר	פרפר נחמד	דתיה בן-דור	דתיה בן-דור	ילדים ומטרייה	8.
איתן אפשטיין	אילאיל שרון	דניאל סמבורסקי	לוי קיפניס	מן הבוקר גשם	9.
אלכס וייס	שולה חן	סשה ארגוב	עי הלל	שני עננים	10.
מוני אמריליו	יהורם גאון	רבקה גווילי	לאה גולדברג	פזמון ליקינתון	11.

אביב				
ליאורה שלזינגר	שרה זוטא וליאורה שלזינגר	שרה זוטא	שרה זוטא	12. ביום אביב
יוסף הדר	מרים אביגל	מתיתיהו שלם	מתיתיהו שלם	13. שיר האביב (פנה הגשם)
גיראר ברנאר כהן	נעמי שמר	נעמי שמר	שיר השירים	14. נצא השדה
רוני וייס	עפרה חזה	מזרחי	שרה לוי תנאי	15. אור חבצלות
ליאורה בלוך	ליאורה בלוך, חגית מאירס, אילאיל קרן	נחום היימן	שיר השירים	16. ניצנים נראו בארץ
קיץ				
אילן וירצברג	דודו זכאי	נעמי שמר	נעמי שמר	17. אחינו הקטן
נעם אטלס	פזית נוני	ציפי כהנוביץ'	חיה שנהב	18. מה יש בקיץ?
רוני וייס	חנן יובל	נעמי שמר	נעמי שמר	19. החופש הגדול
אורי ביתן, טל פדר	יעל צבי, אורי ביתן, טל פדר, עמית לורבר	דניאל סמבורסקי	לוי קיפניס	20. בים
דורית אראל	דורית אראל	דורית אראל	דורית אראל	21. כמה מים יש בים?